

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

**VOLNOČASOVÁ PEDAGOGIKA V CENTRU
ARPIDA SE ZAMĚŘENÍM NA DOSPĚLÉ OSOBY
S KOMBINOVANÝM POSTIŽENÍM**

Vedoucí práce: doc. MgA. Stanislav Suda, Ph.D.

Autor práce: Petra Coufalová

Studijní obor: Pedagogika volného času KS

Ročník: 3

2020

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci jsem vypracovala s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznamem o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s provozováním textu mé kvalifikační práce Teses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 30.3. 2020

.....

Petra Coufalová

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. MgA. Stanislavovi Sudovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Poděkování patří též všem respondentům za jejich vstřícnou spolupráci.

Obsah

ÚVOD	1
I. TEORETICKÁ ČÁST	3
1 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU	3
1.1 Definice volného času	3
1.2 Pojem pedagogika volného času	4
1.3 Cíle pedagogiky volného času.....	4
2 VYMEZENÍ POJMU ZDRAVOTNÍ POSTIŽENÍ.....	6
2.1 Druhy zdravotního postižení	7
2.1.1 Tělesné postižení	7
2.1.2 Mentální postižení	8
2.1.3 Duševní postižení.....	9
2.1.4 Smyslové postižení	10
2.1.5 Kombinované postižení	11
3 DOSPĚLÉ OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM	14
3.1 Vymezení dospělosti	14
3.2 Pojem dospělost u osob se zdravotním postižením.....	15
3.3 Volný čas osob se zdravotním postižením	18
3.4 Centrum Arpida.....	19
3.4.1 Nabídka volnočasových aktivit pro dospělé klienty v centru Arpida. 20	
4 LETNÍ TÁBOR PRO DOSPĚLÉ OSOBY S KOMBINOVANÝM POSTIŽENÍM.....	23
4.1 Představení letního tábora	24
4.4.1 Role asistenta.....	25
4.2 Konkrétní aktivity.....	26
II. PRAKTICKÁ ČÁST	29

5 KVALITATIVNÍ VÝZKUM	29
5.1 Stanovení cílů výzkumu	29
5.2 Definování výzkumných otázek	30
5.3 Metody zpracování dat	30
5.4 Rozhovory	30
5.4.1 Výběr respondentů	31
5.5 Způsob zpracování dat	33
5.5.1 Výsledné kategorie kódů, které vzešly z otevřeného kódování:	34
6 ANALÝZA KVALITATIVNÍCH DAT	35
6.1 Účastníci	35
6.1.1 Vnímání dospělosti prostřednictvím tábora	35
6.1.2 Přístup asistenta	36
6.1.3 Jsme stejní	36
6.1.4 Nové příležitosti	37
6.1.5 Prožitek	37
6.2 Asistenti	38
6.2.1 Obava	38
6.2.2 Pracovní dovolená	39
6.2.3 Jsme stejní	39
6.2.4 Přínos pro účastníka	40
6.2.5 Změna pohledu	41
6.2.6 Zkušenost	42
6.2.7 Osobní rozvoj	43
6.3 Rodiče	44
6.3.1 Srovnání táborů	44
6.3.2 Mentální rovina	45
6.3.3 Přínos tábora	46

6.3.4 Uvědomění rodiče.....	47
6.4 Shrnutí praktické části	48
7 ZÁVĚR	50
7.1 Závěrečné zamyšlení	50
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	52
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	55
PŘÍLOHY	56
Příloha č.1: Vzor informovaného souhlasu.....	57
Informovaný souhlas.....	57
Příloha č.2: Vzor otázek.....	58
Příloha č.3: Ukázka práce s textem.....	59
Příloha č.3: Rozhovory	60
ABSTRAKT.....	74
ABSTRACT.....	75

ÚVOD

„Já dělám svou věc a ty děláš svou věc. Nejsem na světě proto, abych žil podle tvých představ, a ty nejsi na světě proto, abys žil podle mých. Ty jsi ty a já jsem já. Jestliže se náhodou vzájemně najdeme, je to krásné. Nenajdeme-li se, nedá se nic dělat.“

Frederik S. Persl

Téma bakalářské práce jsem si vybrala na základě vlastních zkušeností, které mám z mé dosavadní práce v Centru Arpida. Během několika let mého působení v Arpidě jsem měla možnost poznat práci s dětmi a mladými lidmi se zdravotním postižením z více stran. Jako dobrovolník, asistent v přímé péči v denním stacionáři pro dospělé, v sociálně terapeutických dílnách, na sociální rehabilitaci, ve školní družině nebo na dosavadní pozici jako vedoucí stanice zájmové činnosti. Člověk, aby mohl pracovat s postiženými lidmi, se musí oprostit od určitých věcí a emocí. Je třeba si uvědomit, že úspěchaností se tady nic nezmůže, a čas je zde relevantní a přirozenost, empatii a trpělivost je třeba dát na první příčku svého zdokonalování.

Práce s těmito lidmi je psychicky i fyzicky náročná nicméně velice obohacující. Zažijete chvílky, které v běžném životě nemáte možnost prožít. Uvědomíte si, jak je život opravdu křehký a přitom krásný, pokud tedy nelpíte na banalitách, rychlosti a technice dnešního světa. Ve společnosti těchto lidí si získáte zpět radosti z maličkostí, dokážete se zastavit v dnešním shonu a třeba si i hodinu připravovat kávu. Vráťte se k přirozené komunikaci a vážíte si chvílek, které normálně v současné době přehlídíte. Co může být krásnějšího nežli být sám sebou, jak nás pánbůh stvořil takové, jací doopravdy jsme, bez hraných rolí přetvářek, když jste přijímáni se vší grácií, co dělá člověka člověkem.

Tuto bakalářskou práci bych ráda věnovala hlavně dospělým klientům, neboť si jich velice vážím. Je těžké stát se dospělým jedincem, když cesta osudu je velice křivolaká, nejistá a přerušovaná a málokdy máte možnost z této cesty alespoň na chvílku vybočit. Je těžké dokazovat vlastním rodičům i okolnímu světu, že i přes své postižení máte stejné právo stát se dospělým právoplatným jedincem společnosti, a tak plnohodnotným člověkem. Mladí lidé se zdravotním postižením vospívají do dospělosti s překážkami, které jim život připravil, pracují s emocemi jejich budoucnosti a o to více jsou součástí procesu, kdy rodiče si nechtějí připustit dospělost svého dítěte.

Bakalářská práce mi v tomto případě dává možnost prozkoumání faktu, zda je možné i přes diagnostikovaný věk otevřít těmto dospělákům opravdový svět dospělých a rodičům tak ukázat jiný přístup k jejich již dospělým dětem. To vše skrze určitý způsob trávení volného času, konkrétně letním táborem pro dospělé lidi s kombinovaným postižením.

Svou práci jsem rozdělila na dvě hlavní části, na teoretickou a praktickou. V teoretické části vymezuji pojmy jako je volný čas, zdravotní postižení, propojení volného času dospělých lidí s postižením a představuji Centrum Arpida a její nabídku volnočasových aktivit. V praktické části jsem se věnovala empirickému výzkumu, který jsem uskutečnila na základě kvalitativního výzkumu metodou polostrukturovaných rozhovorů. Hlavním cílem mé bakalářské práce je ověření hypotézy, zda může dojít na základě vícedenního tábora pro dospělé osoby s kombinovaným postižením, k posunu v uvědomění si vlastní dospělosti. Také bych se chtěla věnovat i otázkám, zda asistenti mají možnost tento proces ovlivnit, a i svojí účastí více proniknout do světa postižených. Zda rodiče vnímají tento tábor pozitivně, případně se zamýšlejí nad dospělostí svých dětí.

Ke zpracování bakalářské práce jsem použila odbornou literaturu a také čerpala z uvedených internetových stránek.

Při zpracování této práce používám v následujícím textu zkrácenou formu názvu organizace ARPIDA, centrum pro rehabilitaci osob se zdravotním postižením, z.ú. ve znění Centrum Arpida.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU

„Volný čas, je nejdůležitější součástí našeho života.“

Denis Diderot

Prvně, než budu definovat pojem pedagogika volného času, definuji volný čas jako takový. Pro každého to může znamenat mnoho různých věcí a s ním spojených aktivit, to se projevuje i v různých přístupech definování volného času a jeho přínosů pro člověka.

1.1 Definice volného času

Při definování pojmu volného času považuji za vhodné uvést předního teoretika pedagogiky volného času Hofbauera, který volný čas definuje jako *„čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tíhou závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život“*. (Hofbauer, 2004, s. 13)

Ve srovnání s tím například Pávková definuje volný čas jako *„dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění“* (Pávková, 2008, s. 13). V případě této definice autorka krásně ukazuje na to, že volný čas je vlastně časem pro svobodné rozhodování, bez ohledu na povinnosti a potřeby každodenního života. Tento čas pak může být důležitý i jako prostor pro sebeurčení a sebevytváření, čas který vzniká po splnění potřeb a povinností. (Hájek, Hofbauer, Pávková 2011)

Volný čas může být i důležitou součástí hodnotového systému člověka, jak na to upozorňuje Šerák, který vnímá volný čas jako životní hodnotu, kterou si lidé nejvíce oceňují a staví ji na úroveň významu rodiny, potřeby partnerských vztahů, zdraví anebo přátelství. (Šerák, 2009)

Každopádně volný čas je velmi důležitý pro každého z nás, jelikož patří mezi přirozené potřeby každého člověka. Při jeho neuspokojení může dojít ke skryté frustraci, která může vést až k formám agresivity nebo společensky nežádoucím projevům. Jaké návyky využívání volného času si vytváříme již v dětství, takové si neseme po celý život. (Hofbauer, 2004)

1.2 Pojem pedagogika volného času

Volný čas si našel prostor i v oblasti vědních disciplín. Je to čas, který přímo či nepřímo může ovlivňovat vývoj člověka. Pokud tak připojíme k pedagogice pojem volný čas, stává se tak učitelem a průvodcem v jeho vlastním svobodném čase, kdy se člověk sám rozhoduje jak tento čas mimo svoji práci a povinnosti bude trávit. Právě tím, jak může pedagogika ovlivňovat a působit na člověka v době volné času, tím se zabývá pedagogika volného času.

Samotné vymezení pojmu pedagogiky volného času není úplně jednoduché, například Pávková ji definuje jako: „jednu z pedagogických disciplín zabývající se výchovou ve volném čase, cíli, podmínkami a prostředky výchovy ve volném čase, pedagogickým ovlivňováním či zhodnocováním volného času. Sleduje možnosti rozvoje osobnosti člověka v různých věkových obdobích - dětí, mládeže, dospělých v produktivním věku i seniorů ve volném čase.“ (Pávková, 2014, s. 9)

V úplně jednoduchém pojetí pak můžeme pedagogiku volného času chápat jako vědní obor, který studuje volný čas jako prostor lidského života v současné společnosti a zároveň i zjišťuje, jakým způsobem se dá využít. (Blažková in Sýkora, 2008)

1.3 Cíle pedagogiky volného času

Stěžejním cílem pedagogiky je dle Pávkové naučit jedince hospodařit s volným časem, rozumně jej využívat a vnímat jej jako významnou životní hodnotu. Dále uvádí řadu cílů dílčích, mezi které patří možnost naučit se efektivně odpočívat, umět zvolit formy rekreace, možnost rozvíjení zájmů a specifických schopností, prostor pro uspokojování a kultivování potřeb. Hlavní tedy je naučit se efektivně využívat svůj volný čas pro osobní rozvoj a obohacení. (Pávková, 2014)

Základem k tomu může být vytváření vhodných podmínek zájmových činností, o kterých se zmiňuje Kratochvílová, kdy za vhodné pokládá takové aktivity volného času, které dávají prostor pro formování a rozvíjení osobnosti jedince. Kdy významným cílem je i regenerace psychických i fyzických sil. (Kratochvílová, 2004)

Je možné naplňovat cíle v současnosti? V době neustálého shonu a technických vymožeností, které by nám paradoxně měli umožnit mít více volného času? Naopak máme pocit, že máme volného času méně a nic nestíháme. Snažíme se pak každý kousek takového času strhnout, neumíme s ním dobře naložit, hospodařit a z odpočinku

a relaxace se pak stává hon na aktivity. Do popředí se dostávají materiální potřeby a hloubku času hledají lidé ve smyslu „mít“ nežli „být“ (tvořit a dát něco ze svého nitra). Hlavním aspektem trávení volného času v současnosti dle Kaplánek, je jeho konzumnost. *„Do pozadí se dostává prožitek, osobnostní rozvoj, kvalita a hloubka sociálních vztahů na úkor aktuálního uspokojování potřeb mnohdy materiálního charakteru a povrchní sociální vztahy, často zprostředkované prostřednictvím sociálních sítí.“* (Kaplánek, 2012, s. 56)

Z vlastní praxe mohu potvrdit, že je postupem času více a více náročné děti zaujmout, motivovat a nabídnout jim aktivitu, která by byla pro ně větší inspirací nežli hra na počítači. Děti (i na základě možností, které v dnešní době jsou), nemají potřeby jednoduché hry, čerstvého vzduchu a pouhé komunikace. Pro tuto dobu mám vlastní pojmenování „doba skloněných hlav.“ To platí pro lidi bez ohledu na věk. Na ulici, v restauracích, na hřištích, v prostorách obchodních domů, parcích potkáváme lidi, kteří mají skloněnou hlavu a koukají do (pro ně tak tak neodolatelné) věci jménem mobil. Tam komunikují, sdílejí, hrají, radují se, prožívají smutek, jsou součástí virtuálního společenství, a jednoduše řečeno tímto způsobem prožívají svůj volný čas. V tomto ohledu bych se nebála říci, že jde u takto tráveného času o jistou formu postižení a hendikepu.

2 VYMEZENÍ POJMU ZDRAVOTNÍ POSTIŽENÍ

„Zdravotní postižení není stav vytvářející závislost. Závislost ale mohou způsobit způsoby, jimiž jsme se my, jako jednotlivci i my jako společnost rozhodli na zdravotní postižení reagovat.“

Steven Brown

Není jednoduché přesně definovat pojem zdravotní postižení, neboť každá země má jiné kulturní a společenské vnímání. V České republice se zdravotní postižení často spojuje s pojmem osoba se zdravotním postižením. Pohled na člověka se zdravotním postižením se v současné době mění. Lidé přestávají na postiženého člověka koukat skrze prsty nebo jako na pacienta, který do společnosti nic nepřinese. Bariéry ve společnosti se postupně začínají vytrácet.

Z hlediska definice je základním dokumentem Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, kterou přijala Organizace spojených národů v roce 2006, která za osoby se zdravotním postižením považuje *"osoby mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními."* (MPSV – Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, 2019, online)

V oblasti legislativy se s pojmem osoby se zdravotním postižením setkáváme i například v Zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, kdy se zdravotním postižením rozumí *„tělesné, mentální, duševní, smyslové nebo kombinované postižení, jehož dopady činí nebo mohou činit osobu závislou na pomoci jiné osoby.“* (Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, 2020, online)

Každopádně považuji za důležité zmínit, že zdravotní postižení nemusí být jen přítomnost nějaké poruchy nebo funkční vady, ale má i důsledek pro funkční a sociální začlenění do společnosti. Tak jako to prezentuje Světová zdravotnická organizace (WHO) z roku 1980, která ve své Mezinárodní klasifikaci vad postižení uvádí a rozděluje příčiny a důsledky zdravotního postižení takto:

- **Vada, porucha, defekt (impairment)** je narušení (abnormalita) psychické, anatomické či fyziologické struktury nebo funkce.
- **Postižení (disability)** znamená omezení nebo ztrátu schopností vykonávat činnost způsobem nebo v rozsahu, který je pro člověka považován za normální.

- **Znevýhodnění** (*handicap*) se projevuje jako omezení vyplývající pro jedince z jeho vady nebo postižení, které ztěžuje nebo znemožňuje, aby naplnil roli, která je pro něj (s přihlédnutím k jeho věku, pohlaví a sociálním či kulturním činitelům) normální. (Slowík, 2007, s. 26)

Důležité je si uvědomit, že lidé s postižením mají svá práva a má jim být poskytnuta potřebná péče a podpora, aby byly jejich potřeby adekvátně naplňovány a dosažena tím co nejvyšší možná kvalita života. Neměli bychom na ně hledět jako na osoby postižené, ale jako na lidské bytosti, osoby, osobnosti, individuality a teprve pak máme zohledňovat typ a důsledky postižení. To se nejvíce projevuje v terminologii, kdy je termín „zdravotně postižený“ nahrazován termíny osoba se zdravotním postižením. Toto označení staví osobu jedince na první místo a teprve pak zmiňuje, že je jedinec nějak znevýhodněn. (Černá, 2009)

2.1 Druhy zdravotního postižení

Zdravotní postižení má tedy pro jedince důsledek nejen zdravotní, ale i sociální a v důsledku poruchy nebo funkční vady jej činí závislým na pomoci druhé osoby. Samotné zdravotní postižení lze pak rozdělit do jednotlivých kategorií podle příčiny, projevu a důsledku. Nejčastější používané dělení je dělení postižení na:

- Tělesné
- Mentální
- Duševní
- Smyslové
- Kombinované

(Pipeková, 2010)

2.1.1 Tělesné postižení

Pod pojmem tělesné zdravotní postižení si můžeme v obecné rovině představit „*takové postižení, které se projevuje buďto dočasnými anebo trvalými problémy v motorických dispozicích člověka.*“ (Jankovský, 2006, s. 39). Tento typ postižení může být zapříčiněn poruchami nervového systému, poruchami nosného aparátu nebo v důsledku nemoci a úrazů. Tyto problémy mohou vzniknout prvotně (například v důvodu vývojové vady) nebo druhotně v důsledku nemoci nebo úrazu (Renotiérová,

2006). Mezi zástupce tělesných postižení patří dětské mozkové obrny (DMO), neuromuskulární a svalová onemocnění, ortopedická postižení nebo např. poúrazové stavy (amputace, poranění hlavy, páteře a míchy). Všechny tyto problémy pak mohou mít negativní dopad na psychomotorický vývoj osobnosti jedince a to konkrétně v oblastech motoriky, v kognitivní rovině, v oblasti sociální sféry a emocionálních projevech. (Jankovský, 2006)

Klasickým zástupcem z oblasti tělesného postižení, je DMO nebo též mozková obrna, kdy se jedná o „*raně vzniklé poškození mozku, projevující se převážně v poruchách hybnosti a vývoje hybnosti. K poškození dochází v době před porodem, během porodu nebo krátce po něm.*“ (Pipeková, 2010) Jedná se tedy o narušení vývoje CNS v období raného vývoje, které má v následku negativní dopad na motorické funkce jedince a nezdá se u něj objevují i kombinace dalších obtíží (např. mentální retardace, epilepsie, smyslové vady, vývojová dysartrie apod.). Z tohoto důvodu lze říci, že se jedná často o jedince, kteří se zahrnují do kategorie osob s kombinovaným postižením.

Podle základní klasifikace lze rozdělit formy DMO do dvou skupin podle míry svalového tonusu na spastické (křečovitě) a nespastické. Dále se pak může dělit podle oblastí, které zasahuje a oslabuje. Jedná se o diparézy – postižení dolních končetin; hemiparézy - postižení obou končetin na levé nebo pravé polovině těla; kvadruparézy - postižení všech čtyř končetin. Mezi spastické pak patří i projevy paraplegie, hemiplegie či kvadruplegie, podle toho, jaké části těla úplně ochromuje. Mezi nespastické formy pak patří forma dyskinetická (charakteristická mimovolnými krouživými pohyby) a forma ataktická, která se projevuje poruchami rovnováhy a celkově špatnou pohybovou koordinací. (srov. Jankovský 2006, Slowík 2007)

Jelikož se jedná o postižení nervového systému vzniklé ve velmi raném vývoji jedince, projevy a závažnost postižení bývá velmi variabilní. Nezdá se však prostupují problémy a projevy postižení všemi oblastmi vývoje jedince a velmi jej omezují nejen v pohyblivosti, ale i v jeho kognitivním, emocionálním a sociálním vývoji. Osoby s DMO jsou ve většině případů závislé a odkázané na pomoc druhých lidí.

2.1.2 Mentální postižení

Charakterizovat tuto skupinu osob je velmi problematické, především proto, že tito lidé se od sebe vzájemně liší, mají své osobnostní zvláštnosti a projevy. Důležitým faktorem jsou například zvláštnosti jejich psychických procesů, zejména v oblasti

vnímání, pozornosti, paměti, myšlení, emocionality a volných vlastností. Je potřeba zohlednit i rozdíly z důvodu nerovnoměrnosti postižení, věku jedince, nestejně míry podnětnosti sociálního prostředí a taky na důsledcích vlivu výchovy a získaných životních zkušenostech. (Černá, 2009)

Nejdůležitějším dokumentem upravující definici a kategorie Mentálního postižení je 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10) Světové zdravotnické organizace (WHO). Zde je mentální retardace (ekvivalent pojmu mentální postižení) definována jako „stav zastaveného nebo neúplného duševního vývoje, který je charakterizován zvláště porušením dovedností, projevujících se během vývojového období, postihujícím všechny složky inteligence, to je poznávací, řečové, motorické a sociální dovednosti.“ (Mezinárodní statistická klasifikace nemocí, 2008, online) Hlavním znakem pro mentální postižení je to, že je vrozené a projevuje se trvalým snížením rozumových schopností, které se zejména objevují v oblasti adaptace na běžné životní podmínky. (Fischer, 2008)

Podle Mezinárodní klasifikace se mentální retardace (MR) dělí do šesti kategorií: lehká MR, středně těžká MR, těžká MR, hluboká MR, jiná MR a nespecifikovaná MR. Základním kritériem pro toto dělení jsou hodnoty inteligenčního kvocientu. (tamtéž Mezinárodní statistická klasifikace nemocí) V případech lehké a středně těžké mentální retardace je vidět zřetelné opoždění ve vývoji a problémy v oblastech dosažení nezávislosti, soběstačnosti, komunikace a školních dovedností. Stále jsou však lidé s MR schopni navazovat a udržovat určitou míru komunikace a sociálních kontaktů, na rozdíl od dalších typů MR. V těchto případech jsou možnosti velmi omezeny či úplně znemožněny. (Černá, 2009)

2.1.3 Duševní postižení

Pojmem duševní postižení je zastřešující pojem zahrnující všechny stavy vycházející z poruch vzniklých na základě narušení psychických procesů, projevujících se v myšlení, prožívání a chování člověka, které mají za následek znemožnění jeho plného fungování ve společnosti. Jedná se jak o poruchy, týkající se poruch myšlení jedince, ale i ty, které komplikují nebo narušují prožívání vztahů k ostatním lidem. (Svoboda, 2013)

Podle Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10) Světové zdravotnické organizace (WHO) do této kategorie patří například schizofrenie, afektivní poruchy, neurotické, stresové a somatoformní poruchy, poruchy osobnosti, syndromy poruch chování apod. (tamtéž Mezinárodní statistická klasifikace nemocí)

2.1.4 Smyslové postižení

V oblasti smyslového postižení se jedná o taková postižení, která narušují oblasti důležité pro příjem informací o okolním světě. Podle Votavy (2003, s. 158) lze „*jako smyslová postižení chápat poruchy v oblasti dvou nejdůležitějších smyslů, potřebných pro kontakt se zevním světem, tedy zraku a sluchu, případně jejich kombinaci.*“ Votava (2003, s. 185) Jedná se tedy buď o postižení v oblasti zraku nebo sluchu. V případě oblasti zrakového postižení se jedná o takové postižení, které vzniká na základě orgánové nebo funkční poruchy zrakového vnímání v důsledku vrozené nebo získané vady. (Pipeková, 2010) a má to důsledky do běžného života bez možnosti optimální korekce, jak to uvádí i Finková (2007, s. 37), která charakterizuje osoby se zrakovým postižením jako „*osoby, které trpí oční vadou či chorobou, kdy po optimální korekci mají stále zrakové vnímání narušeno natolik, že jím činí problémy v běžném životě.*“

Existuje několik různých kategorií, do kterých se zrakové postižení dělí. Například Světová zdravotnická organizace WHO dělí zrakové postižení do kategorií podle naměřených hodnot zrakové ostrosti (tzv. vizus) a určením stavu zorného pole. Jedná se o pět kategorií: střední slabozrakost, silná slabozrakost, těžce slabý zrak, praktickou slepotu a úplnou slepotu. (SONS, 2015, online)

V oblasti sluchu se jedná o taková postižení, která vznikají v důsledku orgánové nebo funkční poruchy v oblasti sluchového vnímání. Z hlediska klasifikace je zase možnost více klasifikací, kdy se to odvíjí i od toho, jaká oblast sluchu je postižena, zda se jedná o poruchu vrozenou nebo získanou nebo podle závažnosti postižení. V oblasti sluchového vnímání a možnosti dalšího zapojení do společnosti, má hodně velký vliv to, zda došlo k poruše sluchu před nebo po období osvojení řeči či nikoliv. (Šlapák, 1999) WHO dělí sluchové postižení do stupňů podle hodnot ztráty sluchu měřených v dB na lehkou nedoslýchavost, střední nedoslýchavost, středně těžké postižení sluchu, těžké postižení sluchu a velmi závažné postižení sluchu a do kategorie neslyšící.

Do poslední oblasti sluchového postižení patří kategorie osob, které mají kombinaci narušení v oblasti sluchového a zrakového vnímání, základním představitelem této kategorie je tzv. hluchoslepota, kterou lze definovat jako „jedinečné postižení dané různým stupněm souběžného poškození zraku a sluchu. Způsobující především potíže při komunikaci, prostorové orientaci a samostatném pohybu, sebeobsluze a přístupu k informacím.“ (LORM. CZ, 2015, online)

Všechny tyto zmiňované kategorie mají však jeden velmi důležitý dopad na jedince a na jeho plnohodnotný život, protože jim narušují možnost získávat potřebné informace a plnohodnotně se zapojovat do běžného života. Neboť schopnost vidět a slyšet je hlavním zdrojem příjmu informací o okolním světě.

2.1.5 Kombinované postižení

V případě kombinovaného postižení se jedná o velmi specifickou skupinu lidí, která je charakteristická tím, že se u nich kombinuje více typů postižení a následujících důsledků, které velmi ovlivňují a zasahují do života jedince. Právě díky kombinaci typů postižení, projevů a následků, je problém s jednotností terminologie a různých přístupů. Tato nejednotnost se objevuje i při samotném definování pojmu kombinované postižení, protože jak uvádí i Slowík „*Jde o natolik různorodou skupinu znevýhodnění, že prakticky není možné vytvořit jednotný klasifikační systém, a není dokonce ani ustálena terminologie používána při deskripci takto handicapovaných osob*“ (Slowík, 2007, s. 147) Proto se můžeme u různých autorů setkat i s pojmy vícenásobné postižení, postižení více vadami, souběžné postižení více vadami, kombinované vady nebo jsou tyto lidé zahrnutí do kategorie osob s těžkým zdravotním postižením. (srov. Vašek, 1999, Ludíková, 2005, Opatřilová, 2013)

Pokud bychom měli nějak definovat samotné kombinované postižení, tak asi nejnávštěvnější je definice od Vaška, který kombinované postižení charakterizuje jako „*multifaktoriálně, multikauzálně a multisymptomaticky podmíněný fenomén, který je důsledkem součinnosti dvou a více podílejících se postižení a narušení, jejichž interakcí a vzájemným překrýváním vzniká tzv. synergický efekt, tj. nová kvalita postižení – odlišná od jednoduchého součtu postižení a narušení.*“ (Vašek, 1999, s. 5)

Úplně nejjednodušší definici pak uvádí Opatřilová, která za „postiženého vícenásobným postižením považuje dítě, respektive žáka postiženého současně dvěma nebo více na sobě kauzálně nezávislými druhy postižení, z nichž každé by jej vzhledem

k hloubce a důsledkům opravňovalo k zařazení do speciální školy příslušného typu.“ (sec. cit. Opatřilová, 2013, s. 17). I samotné dělení a jasné vymezení této skupiny je problematické, protože díky velké heterogenitě není jednotný přístup a jasné kategorie. Například Vašek (1999, s. 8) dělí osoby s kombinovaným postižením do tří skupin: mentální postižení v kombinaci se sensorickým nebo tělesným postižením; poruchy chování v kombinaci s dalším postižením či narušením (komunikace, učení apod.) a hluchoslepota.

Jesenský pak osoby s kombinovaným postižením dělí do skupiny s výskytem:

- slepohluchoty a lehčím smyslovým postižením
- skupiny s mentálním postižením v kombinaci s tělesným/ sluchovým/ zrakovým postižením
- mentální postižení s chorobou
- mentální postižení s obtížnou vychovatelností
- smyslové a tělesné postižení
- postižení řeči v kombinaci se smyslovým, tělesným a mentálním postižením a chronickou chorobou.

(Jesenský, 2000)

I samotná charakteristika těchto osob je problematická, neboť je přímo ovlivněna výskytem dvou a více vad, kdy závažnost vad se rovná součtu obtíží, které se navíc mohou v souvislosti s kombinací prohlubovat, ale dokonce i stupňovat. (Zikl, Časopis speciální pedagogika, 2005) Statisticky ani není nikde uvedeno, jaká je četnost výskytu osob s kombinovaným postižením či o jaké typy kombinací se jedná. Podle Opatřilové je však ve většině případů výskyt kombinovaného postižení vázaný na poškození CNS a mozku, proto se nejčastěji u těchto jedinců objevuje kombinace s mentálním postižením, které pak bývá primárním symptomem. Dále jsou pak kombinace s mozkovou obrnou, epilepsií, narušenou komunikační schopností, smyslovými poruchami, poruchami chování (v souvislosti s mentální retardací) a duševními poruchami. (Opatřilová, 2013)

Právě díky tomu, že se jedná o velmi heterogenní skupinu s množstvím vstupujících faktorů a problémů, potřebují lidé s kombinovaným postižením větší míru podpory a péče. Zikl (2005) mluví o tom, že u nich se nejvíce projevuje potřeba individuálního přístupu a nutnost plánování a poskytování pomoci „na míru“, na rozdíl od osob jen s určitým typem postižení. A podle Jankovského by se mělo v přístupu

zohledňovat i to, jaký typ postižení je nejvíce znevýhodňuje. Každopádně tato skupina lidí je velmi těžce omezena v tom, jak se mohou zapojit do běžného života a stávají se závisými na pomoci ostatních. (Jankovský, 2006)

3 DOSPĚLÉ OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

„Člověk s postižením má stejné potřeby jako zdravý člověk. První z nich je být uznán a milován takový, jaký je“.
sestra Michele Pascale Duriezová

Každý člověk si projde během života mnoha fázemi, které jej utvářejí, ovlivňují a jsou charakteristické pro určitou část života. Nejinak je tomu i u osob se zdravotním postižením, protože i ony stárnou a z dětí se stávají dospělými.

3.1 Vymezení dospělosti

Vymezení doby dospělosti nemusí být úplně jednoduché, protože je zapotřebí rozlišovat dospělosti biologickou (vývojovou) a dospělost duševní, protože obě jsou na sobě nezávislé a nemusí se vůbec vzájemně naplňovat. (Černá, 2009)

V každém případě je důležité si uvědomit, že formální dospělosti se v České republice dosahuje dovršením 18 let, kdy se podle právního řádu člověk stává zletilým a je zodpovědný sám za sebe, stává se způsobilým k právním úkonům, má právo volit a být volen, má možnost získat sociální dávky od státu, je držitelem občanského průkazu (popřípadě řidičského průkazu) a má možnost uzavřít manželství. (Pipeková, 2006)

To potvrzuje i Krejčířová, která se v souvislosti s obdobím dospělosti zmiňuje o důležitých kritériích osobní zralosti, kdy je *„člověk zpravidla pokládán za zralého, když po dokončení dospívání přejímá plnou osobní a občanskou odpovědnost, začíná být ekonomicky nezávislý a navíc přispívá k rozmnožování obecných statků, rozvinul plně své osobní zájmy, ustavil legalizovaný vztah k životnímu partnerovi a přejal očekávané výchovné úkoly vůči svým potomkům a na druhé straně se přizpůsobuje svým stárnoucím rodičům.“* (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 162)

V souvislosti s dospělostí přicházejí i změny vlastní osobnosti, kdy *„v dospělosti dochází ke komplexnímu osamostatnění, dospělý člověk má relativní svobodu v rozhodování i chování korigovanou schopností a ochotou přijmout zodpovědnost za své rozhodnutí i činy, které se vztahují k druhým lidem i k sobě samému. Na základě dosažených psychických charakteristik dospělého si uvědomují možnosti volby vlastní životní cesty, odloučení se od orientační rodiny s touhou po naplnění partnerského*

vztahu. Tyto charakteristiky korespondují s vymezením konceptu sebeurčení.“ (Vágnerová, 2007, s. 10) Lečbych definuje sebeurčení jako „Míru způsobilosti, kterým lidé ovládají a kontrolují své životy.“ (Lečbych, 2008, s. 33) Za sebeurčující chování lze chování považovat tehdy, pokud splňuje čtyři nezbytné charakteristiky:

1. **„autonomie** – jedinec jedná samostatně, autonomně
2. **sebeovládání** – jedinec reguluje své vlastní chování
3. **psychologické zplnomocnění** – jedinec iniciuje události a odpovídá na ně „psychologicky zplnomocňujícím“ způsobem (tzn. věří ve své schopnosti a ve svůj úspěch)
4. **seberealizace** – jedinec jedná seberealizujícím způsobem.“

(Wehmeyer, Kelchner a Richards in Lečbych, 2008, s. 33)

Pokud bychom shrnuli charakteristiky dospělosti, dojdeme k závěru, že dospělým jedincem se stáváme na základě vnějších pohledů například: pokud dosáhneme určitého věku, ukončíme školní docházku, získáme zaměstnání a na základě vnitřní zralosti osobnosti. Kdy je člověk schopen jednat sebeurčujícím způsobem. (Lečbych, 2008)

Je třeba si ale uvědomit, že každý z nás dosahuje na různé míry sebeurčujícího chování. Jsou oblasti, ve kterých se cítíme být silní nebo naopak oblasti, ve kterých si nevěříme, bojíme se jich, neumíme je, nebo je neznáme. Znat své silné a slabé stránky, aby se jedinec mohl samostatně rozhodnout, ovládat sám sebe a věřit tak v dosažení úspěchu. To lze označit za celoživotní proces. Ale jak je to s lidmi s postižením? Jsou schopni si například určit, s kým chtějí žít, jakým způsobem, jsou vlastně schopni sebeurčujícího chování? Pokud jim poskytneme dostatečnou podporu, vedení a budeme jim schopnost sebeurčení přiznávat, pak se možná budou rozhodovat sami, podle svých potřeb, schopností a pocitů. Je jisté, že budou dělat chyby, ale kdo z nás je v životě nedělá, je to přeci přirozeností života.

3.2 Pojem dospělost u osob se zdravotním postižením

Je osobnost dospělého člověka se zdravotním postižením jiná, než osobnost zdravého dospělého člověka? Myslím, že je to velice zavádějící otázka. Každá lidská osobnost je totiž jedinečná a individuální jednotou člověka a jeho duševních vlastností a dějů.

Odborná literatura z oblasti speciální pedagogiky nebo třeba psychopatologie má obsaženy kapitoly, kde se uvádí daná specifika dospělých osob se zdravotním postižením, kde se dokonce řada autorů shodují. Každopádně jejich charakteristika není jednoduchá a ani jednotná díky složité konfiguraci jejich duševních vlastností a dějů. Navíc nemalý vliv má i to, o jaký typ postižení se jedná a jak moc jej ovlivňuje v zapojení a komunikaci s ostatními členy společnosti. Například Lečbych popisuje ve své knize sice problémy a charakteristiky dospělých osob s mentálním postižením, ale mnoho z popisovaných problémů a faktů má obecnou platnost i pro ostatní dospělé osoby s jinými typy zdravotního postižením, kdy se jedná o závažnější typy postižení nebo o jejich kombinace.

Navíc i u dospělých osob se zdravotním postižením (zejména mentálním postižením) by se mělo vycházet z jejich osobností a potřeb, aby nedocházelo k omylu, kdy se přirovnává člověk s mentálním postižením k vývojově mladší osobě (k dítěti), přičemž tomu přispívá ještě špatná interpretace zprávy z psychologického vyšetření, která uvádí pouze mentální věk. „*Vývoj mnoha lidských potřeb je ovlivněn biologickým zráním, které je vázáno na věk chronologický*“. (Lečbych, 2008, s. 30) Nejde v tuto chvíli o opoždění duševního vývoje, ale o strukturální vývojové změny. Nedochozí tak pouze ke změnám kvantitativních, ale i kvalitativních. (Valenta a Müller in Lečbych, 2008)

Dalším takovým mýtem je i přesvědčení, že lidé s mentální retardací vyžadují speciální potřeby. Tento omyl podporuje i legislativní terminologie. Lečbych uvádí svou shodu s Dolejším, že „*člověk se i přes svou mentální retardaci nemůže vymýkat všeobecným psychologickým zákonitostem. To tedy znamená, že člověk s mentální retardací nemůže mít jiné potřeby než člověk bez postižení*.“ (Lečbych, 2008, s. 30) Faktem je, že způsoby, kterými uspokojují lidé zdraví a lidé s postižením své potřeby, se vzájemně odlišují. Liší se na základě jedinečnosti naší osobnosti a sociálním prostředím kolem nás. (Lečbych, 2008)

Ačkoliv se tedy jedná o osoby se zdravotním postižením, v základu se i u nich setkáváme se stejnými potřebami, jaká má běžné populace, bohužel jejich naplňování a uspokojování může být problematické a ovlivněno mnoha faktory. Jedná se například o problémy s přijetím biologických změn ve svém těle, problém s přijetím vlastní identity, přijetí adekvátního obrazu vlastního těla a sebehodnocení; vyrovnání se s emočními změnami a se svojí sociální rolí ve společnosti. S tím souvisí i potřeba a problémy v oblasti sexuality a navazování partnerských a přátelských vztahů.

Výrazným problémem je i možnost jejich osamostatnění od primární rodiny, na základě samotných rodičů, kdy nechtějí přijmout, že i dospělý člověk se zdravotním postižením je samostatný člověk s právem na plnohodnotný život. K tomu přispívá i fakt nedostatku nabídek samostatného bydlení, proto zůstávají převážně závislí na rodině. Totéž platí i v oblasti získání zaměstnání nebo pracovního uplatnění. (Lečbych, 2008)

Důležité je však klást důraz na hledání silných stránek, než poukazovat na jejich nedostatky. Z hlediska přístupu je podle Slowíka důležité se zaměřovat na pozitivní a zachované schopnosti a možnosti, které najdeme u každého člověka se zdravotním postižením. Využít maximálně jeho potenciál k osobnímu rozvoji a ke zvýšení participace ve společnosti. Poskytnout mu schůdnou cestu, metodu k jeho sociální integraci s jakoukoliv vadou, poruchou nebo kombinací, které tyto lidi znevýhodňují. (Slowík, 2007)

V každém případě bychom to neměli opomíjet, že vše je hodně závislé i na tom, o jaký druh zdravotního postižení se jedná. Jiné možnosti při realizaci vlastních životních cest bude mít například člověk s těžkou mentální retardací a člověk s lehkou mentální retardací se středně těžkou DMO. Mají však stejné právo na život a podporu naší společnosti. Umožnit jim vyrovnat šance k plnohodnotnému životu. Neobejdou se však, pokud opominu rodinné zázemí, které ne všichni mají, bez podpory asistentů. Asistentů, kteří jim pomáhají v denním životě, kteří jim dělají partáka, umožňují jim zažít pocit svobodného člověka a uskutečnit i jejich sny. Pomoc, podpora a přístup k lidem se zdravotním postižením by měly vést k samostatnosti člověka. Neměla by se opírat o nepravdy tzv. mýty, které pouze zhoršují možnosti těchto lidí.

Ke shrnutí této kapitoly bych ráda uvedla slova z výzkumu Lečbycha. Dospělost je tak u lidí s postižením chápána jako něco, co přichází k člověku postupně. Kdy významným atributem je zodpovědnost sám za sebe, pomoc druhým lidem, umět vyřizovat úřady a klíčovým mezníkem dospělosti je samostatné bydlení. (Lečbych, 2008) *„Dospělost - to je člověk sám. Ne, že by zůstal úplně sám, já vím, že potřebuji pomoci, ale aby věděl, jak se zorientovat, co může dělat s pomocí, vědět, co dělá dobře, co mu jde. Já se cítím dospělá, to přijde časem. Člověk už je rozumný, snaží se pomáhat lidem, pomoci ji, když jsou v nesnázích.“* (žena 28 let, lehká MR, DMO in Lečbych, 2008)

3.3 Volný čas osob se zdravotním postižením

Volný čas je důležitá součást života, kterou nepostradatelně potřebují všichni lidé bez rozdílu v jakémkoliv věku. Je důležité osvobodit se od povinností, naučit se odpočívat, věnovat se svým zájmům, seberealizovat se, rozvíjet se a najít smysl a hodnoty vlastního života. Lidé s postižením jsou však specifickou skupinou, je pro ně obtížnější nejen realizovat volnočasové aktivity, ale i možnost se jich účastnit z důvodu nedostatečné nabídky volnočasových aktivit pro tuto cílovou skupinu. *„Nadbytek volného času s nedostatkem příležitostí nebo schopností k jeho naplnění. Tento problém vychází ze skutečnosti, že v naší společnosti ještě stále chybí širší nabídka zájmových nebo sportovních kroužků a integrovaných táborů. Nadbytek volného času můžeme chápat jako podnětnou deprivaci, která se nejčastěji projevuje prožíváním nudy. Prožívání nudy vede k úzkosti, která může vyústit v náročně zvladatelné chování.“* (Lečbych, 2008, s. 131)

Jedním problémem jsou tedy možné nabídky aktivit, ale dalším úskalím je i to, že většina osob se zdravotním postižením nemůže plno volnočasových aktivit realizovat, protože potřebují pomoc svého okolí. Osoba se zdravotním postižením je z velké části závislá na pomoci asistenta při realizaci jeho volby způsobu trávení volného času. Na druhé straně může být zároveň i asistentem ovlivněn především na rozhodnutí (z hlediska nabídky) a na volném čase asistenta. (Bartoňová, 2013) Tuto asistenci nemusí poskytovat jen osoby zvenčí, ale týká se to i samotných rodin a rodičů, kteří v základu utvářejí primární vztah osob se zdravotním postižením ke způsobům trávení volného času, ale také jej ovlivňují. Jedná se například o to, zda mají snahu vytvářet nebo využívat možnosti nabídek k naplnění volného času či nikoliv, a to již od raného dětství jedince.

Nedostatek aktivit volného času, možnosti využití může vést jak k případné podnětové deprivaci a prožíváním nudy, jako je již výše zmíněno, ale i k tomu, že dochází k naplňování volného času „pasivním“ způsobem při sledování televize nebo surfování na počítači. Znovu bych dodala, že osoby se zdravotním postižením potřebují podporu společnosti, motivaci ze strany okolí a prostředí, které jim poskytne dostatek podnětů.

Možnosti trávení volného času pro dospělé osoby s postižením jsou například služby denního stacionáře a jeho různorodých programů, dále prostřednictvím zájmových kroužků skrze různá sdružení a možnosti využít odlehčovacích služeb a osobní asistence. Mohou také například využít táborů, které pořádá *„Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí (ARPZPD). Krom táborů pro tělesně postižené děti (často včetně*

kombinovaných vad) jsou organizovány také tábory pro tělesně postiženou mládež (zhruba od 13 do 30 let). Kombinací tábora a léčebného pobytu již řadu let provádí Hamzova rehabilitační léčebna v Luži-Košumberku.“ (Votava, 2003, s. 134)

3.4 Centrum Arpida

Základní vizí centra Arpida „je víra, že každý člověk, bez ohledu na jeho schopnosti, má svůj úkol a cestu, která jej činí šťastným a potřebným. Jeho potřeba být součástí jiných životů, a ne jenom svého života a objektem péče, mu dává sílu a vděčnost za příležitosti, které se snažíme vytvářet. Naše vize dále spočívá ve využití jedinečnosti našeho zařízení, které je schopno nabídnout ucelený komplex služeb osobám s tělesným a kombinovaným postižením zohledňující všechny potřeby tohoto člověka.“ (Arpida – Výroční zpráva, 2018, online)

Centrum Arpida bylo vybudováno v letech 1990-1993 bez finanční účasti státu za úsilí nadšených lidí a jedním člověkem, který vše vedl, organizoval a realizoval panem Miroslavem Cibochem, a to pomocí jen jediné jistoty, kterou měl – a tou byla víra. Centrum Arpida je nestátní nezisková organizace, která pracuje na bázi zapsaného ústavu a obecně prospěšné činnosti. Poskytuje komplexní péči dětem, mládeži a též mladým lidem a dospělým osobám s tělesným a kombinovaným postižením. Opírá se o základní principy křesťanské etiky, která respektuje vzájemnou úctu, porozumění, sdílení a solidaritu. Služby jsou zaměřeny nejen na klienty Arpidy, ale i na jejich rodiny, které vnímá jako své partnery za součást týmu, který společně s odborníky o jejich dítě pečují. Posláním Arpidy je možné vnímat již z jejího hlavního názvu Arpida:

A-akce

R-rehabilitace

P-pomoc

I-integrace

D-dobrovolnost

A-agape (křesťanské pojetí lásky)

to celé doplňují slova pana Jankovského „účelné propojení péče v oblasti sociální, výchovně vzdělávací a zdravotní. Zajišťuje tak odbornou činnost detekční, diagnostickou, terapeutickou, rehabilitační, výchovně vzdělávací, zájmovou, respitní, poradenskou, metodickou, posudkovou a preventivní.“ (Jankovský, 2006. Výroční zpráva) Právě

propojení jednotlivých služeb poskytuje pro uživatele komplexní koordinovanou podporu v duchu uceleného systému rehabilitace, jejímž cílem je dosáhnout u každého klienta optimálního vývoje ve smyslu maximální možné soběstačnosti a integrace do přirozeného sociálního prostředí a naplnit svou roli dospělého.

V současnosti Centrum Arpida v rámci systému ucelené rehabilitace poskytuje služby v oblastech vzdělávání, zdravotnictví a sociálních služeb 105 dětem a 31 dospělým klientům. V rámci poskytovaných služeb mohou dospělí klienti využívat tyto nabídky:

- praktické školy jednoleté a dvouleté
- denního stacionáře pro dospělé osoby s tělesným a mentálním postižením
- denního stacionáře pro osoby s tělesným a hlubokým mentálním postižením
- sociálně terapeutické dílny
- sociální rehabilitace
- odlehčovací služby
- osobní asistence

A dále mohou využívat služby různých terapií a léčebných prostředků v rámci zdravotních služeb. (Centrum Arpida, online)

V následující kapitole uvádím konkrétní nabídku volnočasových aktivit a tím možnosti smysluplného trávení volného času pro dospělé klienty v Centru Arpida.

3.4.1 Nabídka volnočasových aktivit pro dospělé klienty v centru Arpida

Jak již jsem se zmínila, dospělé osoby se zdravotním postižením trpí nadbytkem volného času. Jejím největším nepřítelem je nuda, následek pak zanevření nad životem, který se může projevat i agresivitou případně stagnací k jakékoliv nabídce k aktivitě. Centrum Arpida tak prostředkem ucelené rehabilitace dovoluje tento čas smysluplně využít tak, aby nedocházelo k těmto projevům, ale naopak, aby měli klienti možnost na sobě pracovat a rozvíjet se. Nabízí tak široké spektrum možností, jak zaplnit volný čas. První a základní možností je **služba denního stacionáře pro dospělé osoby**, který poskytuje široké rozpětí aktivit. Aktivity, které mohou využívat klienti denního stacionáře, by se daly rozdělit do třech nezávislých bloků:

- 1) Tvořivé a aktivizační činnosti – práce se dřevem, zpěv, hra na hudební nástroje, tanec, práce s přírodními materiály, vaření a pečení.
- 2) Pohybové činnosti – procházky, výlety, aktivity v tělocvičně, bazén, relaxační činnosti, sportovní aktivity.
- 3) Společenské a kulturní činnosti – návštěva kulturních akcí (kina, divadla, dny otevřených dveří, výstavy, kavárny, trhy, ZOO, setkávání s uživateli ostatních služeb, hry, soutěže, dramatická činnost a vícedenní ozdravný pobyt.
- 4) Druhou službou pro dospělé osoby jsou **sociálně terapeutické dílny**, které upevňují a vytvářejí pracovní návyky a dovednosti s ohledem na přání a schopnosti klienta. Tady bych aktivity rozdělila do dvou bloků a to pracovní a relaxační.
- 5) Pracovní aktivity – úklidové a zahradnické práce v areálu Centra Arpida, pomoc při přípravě společenských a kulturních akcí, pomocné práce na hipoterapii, učit se připravovat různé pokrmy a manipulovat s běžným kuchyňským zařízením, pomocné práce v jiných zařízeních.
- 6) Relaxační – bazén, pravidelné hraní stolní hry Pokr, skupinové cvičení s fyzioterapeutem a vícedenní ozdravný pobyt.

Třetí možností je služba **Sociální rehabilitace**, která úzce spolupracuje s Praktickou školou a Sociálně terapeutickými dílnami. Sociální rehabilitace rozvíjí specifické schopnosti klientů a posilováním návyků a nácvikem běžných úkonů pomáhá klientům ke zvýšení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti.

- 1) nácviky domácích prací – vaření, úklid, žehlení, praní, péče o oděv, obsluha běžných zařízení.
- 2) Orientace ve vnitřním i venkovním prostředí – orientace v čase, práce na PC, vyhledávání pracovního místa, nácvik využití dopravního prostředku, návštěva kulturních a sportovních akcí, výlety
- 3) nácvik k samostatnosti – hospodaření s penězi, chování ve společnosti, nácvik pracovních návyků STD v kavárně Cvička v Centru Arpida a praxe v jiném zařízení, nácvik telefonování

Čtvrtou možností, jak využít svůj volný čas je skrze **stanici zájmové činnosti**, která zprostředkovává a nabízí dospělým klientům:

- 1) zájmové kroužky – konkrétně fotografický, keramický, arteterapii a práci se dřevem
- 2) pravidelné jednorázové akce – ples, posvícení, vánoční tradice, velikonoční tradice, Arpid'ácká pohodička (folkové odpoledne)
- 3) Jihočeskou ligu v iBoccii
- 4) letní týdenní tábor pro dospělé

(Arpida – Základní prohlášení, vnitřní dokumenty)

Pokud bych měla shrnout nabídku volnočasových aktivit, které poskytuje Centrum Arpida tak musím konstatovat, že zde klienti mají veliký prostor výběru, širokého rozpětí aktivit s možností svého rozvoje bez pocitu nudy, kterým je jeden z jejich problémů v dospívání a dospělosti. Z nabídky volnočasových aktivit, které Centrum Arpida nabízí, se budu dále věnovat v praktické části bakalářské práce letnímu táboru pro dospělé, který je oproti jiným nabídkám specifický.

4 LETNÍ TÁBOR PRO DOSPĚLÉ OSOBY S KOMBINOVANÝM POSTIŽENÍM

*„Jediným způsobem, jak zjistit meze možného, je odvážit se alespoň malý kousek
za hranice nemožného“.*

Arthur C. Clarke

Stanice zájmové činnosti, každým rokem organizuje letní tábor. V minulosti byl vždy naplněn účastníky, kteří se přihlásili, ale nikdy se nerozlišoval věk. Na tábor tak jezdili děti společně s dospělými klienty. Program nebyl nijak rozlišován a účastnili se ho tak všichni, bez omezení věku. V současnosti se tábory o velkých prázdninách organizují dva. Jeden pro děti a jeden pro dospělé klienty.

Tábor pro dospělé dostal tak úplně jiný rozměr. Při prvním ročníku tábora se někteří rodiče nechtěli smířit s tím, že jejich dítě spadá biologickým věkem do tábora pro dospělé. Nesouhlasili a oháněli se diagnózou, že jejich dítě je věkem dospělé, ale mentálně zůstává stále dítětem. Ano, to je pravda, jejich dítě je biologicky dospělé, ale na základě psané diagnózy dosahuje třeba věk 8letého dítěte. Ale jak je to doopravdy? Pokud budeme na člověka hovořit stále jako na dítě, jednat s ním jako s dítětem, nedáme mu tak možnost svobody rozhodování a práv, nedáme mu možnost uvědomování, jiného jednání. Stagnuje, a bude se chovat stále jako dítě. Pokud s ním začneme mluvit jako s dospělým, dáme mu možnosti volby, dáme mu zpětnou vazbu, k jeho dětinskému chování a nevhodnosti, podáme mu to pochopitelným způsobem pro něj, postupně se po malých krůčcích jeho sebevědomí zvedne.

Program není dán motivací jako na dětském táboře. Je určován samotnou dospělostí. Tak aby měli účastníci možnost si uvědomit sami sebe, jací doopravdy jsou. Odlišit se od dítěte, být na stejné lodi jako jeho asistent. Být stejný.

Při studiu podkladů k bakalářské práci mně potěšil studijní text docenta Kaplánka z Nauky o volném čase, kde hovoří o oblasti volného času důležité pro současného mladého člověka, jako o touze po transcendentnu, které mu umožňují překonávat hranice vlastního já způsobem zážitku. Konkrétně v rovině zážitku se jedná o prožitek spojený:

- s hudbou
- hledáním napětí a uvolnění
- zážitku zábavy a dobrodružství
- hry a sportu
- prožitkem vnímání vlastního těla
- hledání přátelství a lásky
- zážitek ve větší skupině (v partě).

(Kaplánek, 2011)

Uvědomila jsem si, jak se tato slova prolínají s náplní tábora. Ačkoliv tato práce reflektuje náplň volného času skrze potřebu zážitku u mladých lidí, při zpětném ohlednutí jsem si uvědomila, jak tyto oblasti mohou být důležité i pro osoby se zdravotním postižením. Pro zdravého člověka naplňování způsobu volného času je přirozeností, ale pro osoby se zdravotním postižením to samozřejmostí rozhodně není. Z důvodu svého postižení nemají tolik možností a příležitostí jako zdraví lidé a není to pro ně tak přirozené a běžné. Dle mého názoru si lidé s postižením neuvědomují ani možnost transcendentního přesahu, tím spíše touhu jít za hranice vlastního já jen skrze zážitek. O to více tyto okamžiky prožívají a váží si jich. Na základě uplynulých ročníků táborů musím konstatovat, že se nám daří tyto okamžiky a zážitky klientům zprostředkovat.

4.1 Představení letního tábora

Letní tábor je týdenní pobyt pro osoby s kombinovaným postižením z Centra Arpida, který se koná na uzavřeném statku v malé vesnici. Jeho kapacita je dána prostory ubytování a počtu osob s vozíky, kteří potřebují bezbariérový přístup. Letního tábora se tak účastní 16 mladých lidí s kombinovaným postižením, z toho 11 vozíčkářů. Základním kamenem tábora je 13 asistentů, kteří jsou převážně z řad externistů. Hlavní myšlenkou celého týdenního pobytu je pracovat s účastníky s přirozeným přístupem jako k dospělému jedinci.

Již před začátkem tábora jsou posílány informace, pokyny k táboru, které jsou adresovány přímo jim konkrétně a které i sami podepisují, samozřejmě v rámci svých možností. Myšlenkou tedy je, aby si účastník mohl uvědomit svoji dospělost. Účastník má možnost poznat jiná pravidla, může vyjádřit svůj vlastní názor a skrze připravený program se dostat na stejnou rovinu s asistentem nebo si individuálně uvědomit své

mužství a svoji ženskost. Dílčím cílem je vlastní účast samotného asistenta, možnost poznání jiného světa, dalo by se říci poznání opravdových životních hodnot. Uvědomění si maličností, radost z nich. Brát čas takový jaký je, a ne si ho za každou cenu natahovat svými předsevzetími, pravidly, plánováním úkolů, co vše musí každý den stihnout. Přijímat se takový je. Není třeba si na táboře na něco hrát, dávat si role, nebo se cítit trapně. Nic není přirozenější, nežli být tak jaký člověk je o to více má možnost se napojit na účastníky a prožít tak týden s vlastním sebepoznáním.

„Tábor mi mnohé ukázal, naučil a zároveň potvrdil. Stačí totiž jen opravdu málo aby úsměv na jejich tváři našel své místo a člověk byl v tu chvíli šťastný. A co se stane pak dál? Je to jako lavina, která se přehoupne na nás asistenty, kteří v tu chvíli nemyslí na starosti denního života, ale jsou přítomni danému okamžiku.“ *(Petra Coufalová)*

4.4.1 Role asistenta

Asistent jede na tábor s pocitem, že bude 7 dní / 24 hodin pracovat. 24 hodin je opravdu přesných, neboť naši účastníci potřebují péči i přes noc. Jde např. o pravidelné otáčení na lůžku, potřeby toalety, asistence při možném záchvatu či případné nespavosti a korzování pak po pokoji. Je to práce velice náročná, a to nejen po stránce fyzické, ale psychické. Asistenti jsou hned v prvním dni, než se dostaví účastníci, seznámeni se všemi účastníky a jejich možnostmi a specifiky, které mají. Jsou zasvěceni, do všech úskalí účastníků v jejich možnosti projevovat svoji vlastní dospělost. Asistenti jsou nabádáni k rovnocennému přístupu ke svému táborovému parťákovi (účastníkovi).

Nicméně se snažíme tábor postavit tak, aby byl pro asistenta i dovolenou, naplněnou radostí z pobytu a aktivního odpočinku. Mají možnost kdykoliv přijít a domluvit se přes den na odpočinek v případě probdělé noci. Program je postaven tak aby i oni byli jeho součástí. Ano, oni dopředu neví, co se bude dít. Program je sice zaměřen na účastníky, ale při hrách proti sobě soutěží, v divadle má každý svoji roli, v klubech jsou nepostradatelnou součástí, vnášejí do něj přirozené životní situace, které účastníci třeba ani nemají možnost poznat. Celý tábor je postaven jako jedno veliké společenství, a i přes to, že každý má na starost svého účastníka, tak si bez zbytečných řečí vzájemně pomáhají. Jako by se společně motivovali.

4.2 Konkrétní aktivity

Na základě konkrétních aktivit bych ráda více přiblížila náplň letního tábora. Z daného textu je možné vnímat prožitky, které mají možnost vnímat účastníci i asistenti během tábora. Prožitky skrze zážitek, které popisuje ve studijním textu, jak jsem již výše uvedla docent Michal Kaplánek.

Kreativita – výroba sádrových masek (prožitkem vnímání vlastního těla) - náročná aktivita, při které i lidé bez postižení prožívají různé emoce, myšlenky i strachy. Na základě principu asistent tvoří masku účastníkovi a účastník asistentovi, tím se propojil asistent s účastníkem do jiné úrovně. Vzájemně si museli věřit, plně se oddat danému procesu. Prožívali dotyky cizích rukou, se zavřenýma očima vnímali známý hlas, pracovali s pocitem, kdy se jejich tvář stávala neovladatelná, bez emocí a studená. Přicházel strach, který buďto sami nebo za pomoci asistenta museli zvládnout. Bylo úžasné sledovat osoby s diagnózou ADHD, DMO, které se na základě tohoto procesu dostali do úžasného klidu, relaxace bez pohnutí těla, a dokonce i někteří upadli do tvrdého spánku. Po odejmutí a zhlédnutí vlastní masky se na obličejích účastníků objevovaly smíšené pocity údivu, radosti, nadšení i nepochopení co je to za tvář. Tvář, na kterou si mohli sáhnout, a přitom ji vidět, tvář, kterou když si vrátily zpět na obličej, jim padla jako ulitá, ale nikomu jinému ne. Porovnávali vzájemně oči, nosy, tváře. Po uschnutí nastala další fáze, kdy účastníci za pomoci barev a štětců, které vedly jejich ruce a mysl, maskám vdechli život. Masky procitly a byly ukázkovou fantazií účastníka. Poslední fází byl úkol vymyslet jim vlastní jméno. Sádrové masky byl vícefázový proces, který byl pro účastníky obrovským přínosem. Každá fáze měla své knowhow, něco, co si člověk musí prožít, aby si to mohl uvědomit.

Hudba – hudba je mocný čaroděj, který dokáže uvolňovat emoce, vytvářet společenství a dávat radost s přirozeným úsměvem na tváři. Nedokáží si představit tábor bez hudby. Lidé s postižením jsou velice napojeni na tóny jakékoliv nástroje, ihned se zapojují, uvolňují, pokud mohou tak zpívají, tančí, případně doprovázejí na jiný hudební nástroj. Na táboře nás hudba provází nejen při společném hraní, ale i doplňuje pravidelnou rozvíčkou za zvuku již rituálních písní nebo jsme vděční za produkci kapely, která nás každoročně navštěvuje. Hudba je neodlučitelná od táborového programu.

Pánský vs. dámský klub (hledání přátelství) - pojem, který z účastníků z počátku nikdo neznal. Rozčarování, když jsme se poprvé rozdělili na muže a ženy a šli si za vlastním programem. Pánský a dámský klub, nikdo by nečekal, co se, byť pod tak jednoduchými slovy skrývá. Po pravdě jsou z mého pohledu mocná tím spíše pro lidi s postižením. Co mohou vnímat je neskutečná svoboda svého ženství a mužství, sdílet emoce, příběhy, přání, vzájemnou důvěru, nebo se prostě jen smát nad jednoduchostí slov, které je v klubu napadají. Nyní je to část programu, na kterou všichni čekají. Prostě jít do svého chlapského nebo ženského prostoru a nechat ho plynout přirozeností, spontánností a radostí ze společně stráveného času bez druhého pohlaví.

Pracovní den (zážitek ve větší skupině) - je důležitou součástí tábora. Účastník si na základě práce má možnost uvědomit postup vzniku daného výrobku. Dochází k propojení určitých procesů a vzájemné spolupráce, při které si mohou vyzkoušet různé pracovní činnosti. Například při pečení placek museli nejdříve mlít mouku v žernovu a poté několikrát mouku přesít, což byl dlouhý proces. Mezitím si museli připravit ohniště, nad které zavěsili kotlík plný lesních plodů a bylinek, které si sami nasbírali na čaj. Následně rozpálit pláty na, kterých pekli vlastnoručně uplácené placky, zadělané z přesáté mouky. Placky s povidly a česnekem byla pro všechny odměnou a velkou radostí z týmové práce.

Divadlo (hledání napětí a uvolnění) - prostřednictvím scének se účastníkům snažíme předat vnímání vlastní dospělosti, to že jsou muž nebo žena. Simulují určité situace, způsoby řešení, jak se zachovat, jak jim předcházet. Divadlo i pomáhá, aby účastníci prožili roli, kterou by chtěli v životě mít, přání, které mají, ale jsou pro ně v reálném životě nedosažitelným bodem. Umožňuje alespoň na chvíli prožít ten pocit. Také přináší velké emoce a rozvíjí fantazii, která je ukrytá někde hluboko v účastnících. Jsou inspirováni, nejen sami mezi sebou, ale i pomocí asistentů. Z mého pohledu je úžasné, jak se u některých účastníků prolamují ledy pocitů, emocí, jak se střídá napětí a následné uvolnění. Co však si odnášejí z dané aktivity, co v nich zůstane, co jim třeba něco odhalí nebo je v tom nejlepším něco vysvětlí nebo případně poradí, to je jejich tajemstvím. Vrcholem je vždy večerní divadelní scéna s oponou, klapkou a vším co k takovému divadlu patří.

Soutěže a hry – porovnávání sil, zvítězit, zařadit si, bojovat a přitom se bavit. I tímto způsobem máme postaveny soutěže, ale ne jako účastník proti účastníkovi, ale účastník proti asistentovi. Možná se to zdá být nemožné a říkáte si, to je nespravedlivé a kontraproduktivní, ale opak je pravdou. Asistenti jsou postaveni do takových rolí, kdy jsou srovnány jejich možnosti s účastníky. Stávají se rovnocenným partnerem.

Hry a sport – byť máme převážně účastníky na vozících, tak i sport nás táborem provází. Náves vesnice je pro nás hřištěm na sportovní klání s míčem o průměru 1,22m. jménem KIN-BALL. Musím uznat, že asistenti jsou po této aktivitě velice vyčerpaní, ale psychicky odpočatí, neboť po celou dobu se jako tým snaží s pomocí účastníků udržet jako týmy míč nad zemí. Klidnějším sportem je iBoccia, podobná francouzskému Petanque. Závody na vozících, kdy například táborníci tahají své asistenty za sebou na bobech, nebo s nimi soutěží v závodě Tour de France, jsou sportovní klání, která přes velké vyčerpání všech účastněných jsou obrovským zážitkem i aktivním odpočinkem.

Program tábora je postaven tak, aby jeho účastníci měli co největší možnost zážitků, které jsou vyváženy odpočinkem ve společné komunikaci vše s cílenou motivací k dospělosti. Snažíme se účastníkům zprostředkovat nedosažitelné chvílky běžného života, které jsou pro nás zdravé lidi tak paradoxně obyčejné. Tvoříme tak jedno velké společenství, které se vzájemně respektuje, pomáhá si a s naladěnou pozitivní energií tak užívá neobvyklých a nezapomenutelných okamžiků.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

„Žádný vědec nemůže mít a ani vážně nemůže požadovat záruku, že jeho úsudky nebudou v budoucnu vyvráceny. Může jen doufat, že stanoví dostatečně platné a významné vztahy mezi skutečnostmi, které i když budou vyvráceny, poslouží jako základ objevů nových skutečností a souvislostí.“

J. D. Bernal

5 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

„Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.“

(Strauss, Corbinová, 1999, s. 10)

Proč jsem si vybrala kvalitativní výzkum? Jak výše popisují Strauss a Corbinová kvalitativní výzkum je zaměřen na porozumění lidí, jejich životy a možnosti. Dává mi to možnost osobního setkání s respondenty, možnost rozhovoru, ze kterého mohou vyplynout i jiné podněty, vjemy, poznatky anebo více rozkrýt jejich pohledy na daný prožitek i jejich potřeby.

5.1 Stanovení cílů výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je prozkoumat, zda můžeme prostřednictvím vícedenního pobytu dospělým lidem s kombinovaným postižením pomoci v uvědomění si své vlastní dospělosti. Zda jsme schopni jim zprostředkovat takový prožitek, který v nich zanechá alespoň malý pocit toho, že již nejsou dětmi, ale plnohodnotné dospělé osoby. Zda jsme schopni za tak krátkou dobu jim ukázat i jiný přístup od asistentů, kteří s nimi jednájí na úrovni dospělých lidí, sobě rovných.

Cílovou skupinou tohoto výzkumu jsou dospělí lidé s kombinovaným, postižením, kteří jsou klienti denního stacionáře, sociálně terapeutických dílen a praktické školy Centra Arpida. Jejich věkové rozpětí je od 20 do 34 let. Výstupy tohoto výzkumu

budou přínosem pro další organizování letních táborů, a to hlavně v jeho smyslu a přístupu, který k realizaci doposud máme.

5.2 Definování výzkumných otázek

Hlavní otázka kvalitativního výzkumu zní:

- Je možné, aby si člověk s kombinovaným postižením prostřednictvím vícedenního tábora uvědomil svoji dospělost?

Díličními otázky jsou:

- Vnímá člověk s kombinovaným postižením, alespoň na okamžik, že je součástí společnosti, kde je brán jako plnohodnotná dospělá osoba nezávisle na jeho mentální rovině?
- Může účastník a asistent dojít společně k vzájemnému hlubšímu poznání (ke společnému přínosu)?
- Vnímá rodič své dítě jako dospělého jedince?

5.3 Metody zpracování dat

Sběr dat jsem provedla na základě individuálních rozhovorů a připravených otázek, které jsem improvizovaně upravovala k lepšímu pochopení respondenty, případně doplňovala o další rozšiřující otázky. Rozhovor jsem provedla se třemi účastníky pobytu, třemi rodiči účastníků a třemi externími asistenty, pomocí diktafonu a následného přepsání. Tuto metodu jsem zvolila proto, že kvalitativní výzkum považuji za přesnější, důslednější a vzhledem k respondentům šetrnější a cílenější. Kvalitativní výzkum umožní hlubší pochopení zkoumaných otázek a více se přiblíží k daným respondentům.

5.4 Rozhovory

Rozhovory byly vždy vedeny s jedním respondentem, ne formou skupinového rozhovoru. Kvůli ochraně osobních údajů jsou jména respondentů smyšlená. Prvních 6 respondentů byli přímými účastníky letního tábora, z toho jsou 3 klienti Centra Arpida a 3 externí asistenti, kteří před táborem neměli žádné zkušenosti s lidmi s postižením. Poslední 3 respondenti jsou rodiče klientů. Před každým rozhovorem jsem vždy upozornila respondenta, že jde o nahrávaný rozhovor pomocí přenosného diktafonu

a použití těchto dat do své bakalářské práce. Respondenty jsem ujistila o veškeré anonymitě a od každého respondenta jsem následně získala ústní souhlas. Samotný rozhovor jsem vedla pomocí polostrukturovaného rozhovoru, kdy jsem se snažila držet hlavního tématu a předem připravených otázek. Tyto otázky byly však doplněny o další rozšiřující otázky vyplývající z rozhovoru, které tak více pomohly k hlubšímu prozkoumání a poznání daného výzkumu.

5.4.1 Výběr respondentů

Oslovila jsem dohromady 9 respondentů a rozhovory uskutečnila vždy se samotným respondentem. Vybrat správné respondenty je důležitým aspektem k dodržení kvality k provedení výzkumu. Je důležité konstatovat, co je pod správným výběrem myšleno. Nejsou to lidé s odborným vzděláním nebo lidé pracující v daném oboru, z toho důvodu jsem neoslovovala ani zaměstnance Arpidy. Naopak výzkum jsem postavila na laické veřejnosti a klientech Centra Arpida. Skupinu respondentů rozdělují na 3 podskupiny. První podskupinou jsou účastníci, konkrétně klienti z Centra Arpida. Druhou podskupinu tvoří externí asistenti a třetí skupina jsou rodiče, jejichž dospělé děti byly také účastníky tábora pro dospělé. Záměrně jsem zde vybrala rodiče těch účastníků, kteří nejsou začleněny do první podskupiny respondentů a zároveň zdravotní postižení jejich dětí je v mnohem vyšším stupni nežli u dotazovaných účastníků. Celková skupina respondentů je tak velice různorodá a pomůže zajistit širší spektrum dat s vyšší kvalitou.

5.4.1.1 Účastníci

Účastník Vašek [Ú1] - je 24letý muž s DMO ze spasticko-diparetickou formou a lehkou mentální retardací. Prožil si těžké dětství, kdy jeho matka byla alkoholička a otec je těžce nemocný. Vašek nemá rodinné zázemí, žije v ústavu a jeho opatrovníkem je město. Je to velice empatický mladý muž, který je vděčen za jakoukoliv změnu a vytažení z jeho současného bydlení. Snaží se být soběstačný, ale narušená jemná motorika rukou mu některé úkony nedovolí samostatně dělat. Je odkázán na asistenta při větších přesunech a malé dopomoci při denních činnostech. Je to velice komunikativní a citlivý muž se smyslem pro humor.

Účastnice Pavla [Ú2] - je 34letá žena s DMO se spasticko-diskinetickou formou, ke které se přidala skandovaná řeč. I přes svá postižení je to energetická, optimistická a společenská žena. Pavla má celé tělo spastické se zvýšeným napětím a poruchou

řízeného pohybu. Ruce si tak dělají, co chtějí. To Pavlu neodradí, aby se nepohybovala, i přes své nekoordinované pohyby, na kolenu po zemi a sama si tak obstarala doma své drobné potřeby. Žije se svými rodiči v rodinném domě, kde má přizpůsobené samostatné bydlení. Bohužel, i přes svoji obrovskou bojovnost poprat se se svým postižením, je odkázána na celodenní asistenci, včetně krmení a toalety. Je velice komunikativní, i když jí to stěžuje porucha řeči tzv. skandovaná řeč, kdy je Pavle špatně rozumět a člověk musí velice pozorně odezírat a případně domýšlet slova. Miluje kavárny, mladé lidi a život.

Účastník Roman [Ú3] - je 27letý muž s DMO ze spastickou diparézou. Je to mladý muž, který se snaží být co nejvíce soběstačný. Na delší přesuny a určité úkony, kde potřebuje dopomoc, potřebuje asistenta. Žije u svého otce se svojí babičkou, která je pro něj velkou oporou. Roman je velice komunikativní, trénuje tým v iBoccii a je velkým fandou hokeje.

5.4.1.2 Externí asistenti

Asistentka Romana [A1] je žena staršího věku, pracuje jako bankovní makléřka v Praze. Má tři dospělé děti, je velice empatická, zodpovědná, vnímavá, ráda tiše naslouchá lidem a je jim oporou. Životem ji provází křesťanská víra. Neměla zkušenost s lidmi s postižením, ani neměla možnost jiného kontaktu.

Asistent Zbyněk [A2] je muž středního věku, bezdětný, pracující u policie. Na základě nedostatku mužů asistentů jsem oslovila policii ČR o uvolnění mužů formou služebního volna. Marek této možnosti a zároveň výzvy využil i přes to, že neměl žádné zkušenosti s lidmi s postižením.

Asistentka Markéta [A3] je žena staršího věku a pracuje jako úřednice v Českých Budějovicích. Má dvě plnoleté dcery, je velice kreativní, empatická, zodpovědná a tzv. rebel, který neodolá žádné výzvě. Nikdy nepracovala s lidmi s postižením.

5.4.1.3 Rodiče

Rodič [R1] - syn Pavel je 36letý muž s DMO / diparetická forma s kvadruspasticitou s dolní hranicí středně těžké MR, ke které se přidala dysartrie a epilepsie. Petr je odkázán na 24 hodinovou asistenci včetně krmení a hygieny. Je to velice citlivý muž, u kterého platí, že to co právě prožije, dokáže prožívat dalších x měsíců i let. To, co zažil a nechá v něm silný zážitek, který si dokáže pamatovat stále.

Rodič [R2] - dcera Veronika je 24letá dívka s DMO ze středně těžkou mentální retardací, ke které se přidala genetická stigmata, hypakuse, slabozrakost a autistické projevy. Veronika je dívka, která se chová velice dětinsky, kdy je ale zároveň chytrá a snaží se svým chováním manipulovat své okolí. Vyžaduje neustálý kontakt a nespecifickým způsobem upoutává pozornost okolí.

Rodič [R3] - syn Karel je 29letý muž s DMO / levostranná hemiparéza, epilepsie, hydrocephalus, strabismus, mentální retardace středního až těžkého stupně, poruchy chování, semiautismus (částečný autismus), porucha imunity. Kryštof je velice specifický svým chováním, na které se dá reagovat, pokud se na něj dobře napojíte. Je velice vnímavý a pozná kdy je energie ve skupině pozitivní nebo naopak, kdy tam je něco špatně, pak se zvedá začne přecházet a odchází z prostoru. Pokud se cítí dobře, tak je usměvavý a upovídaný. Velice dobře artikuluje, ale ve zmatených a cyklících se smyčkách. Vždy je to především o tom, co ho nadchlo, a z čeho má radost. Rád se směje, zpívá a hraje svojí zdravou rukou na buben, má v sobě neskutečný rytmus.

5.5 Způsob zpracování dat

Veškeré nahrané rozhovory pomocí přenosného diktafonu jsem přenesla do digitální podoby, přičemž jsem text přepsala v plném znění. Pro následnou analýzu dat jsem zvolila metodu otevřeného kódování, která mi pro zpracování kvalitativních dat tohoto výzkumu připadala nejvhodnější. Dle Švaříčka se při otevřeném kódování rozloží daný text na jednotky, kterým jsou přiděleny fragmenty textu, se kterými se následně pracuje. Po vytvoření seznamu kódů je teprve možné začít s jejich kategorizací. (Švaříček, 2007)

Ke každé odpovědi respondenta jsem tak přiřadila kód, případně více kódů, který nejvíce vystihoval odpovědi respondentů. Pro přehlednost kódování jsem pro všechny rozhovory použila shodné kódy pojmenování.

Dále jsem postupovala metodou kódování v ruce, která se také nazývá jako metoda tužka papír. Na základě této metody jsem vytvořila 5 kategorií z rozhovorů s účastníky, 7 kategorií z rozhovorů s asistenty a 4 kategorie z rozhovorů s rodiči.

5.5.1 Výsledné kategorie kódů, které vzešly z otevřeného kódování:

Účastníci:

- 1) VNÍMÁNÍ DOSPĚLOSTI PROSTŘEDNICTVÍM TÁBORA
- 2) PŘÍSTUP ASISTENTA
- 3) JSME STEJNÍ
- 4) NOVÉ PŘÍLEŽITOSTI
- 5) PROŽITEK

Asistenti:

- 1) OBAVA
- 2) PRACOVNÍ DOVOLENÁ
- 3) JSME STEJNÍ
- 4) PŘÍNOS PRO ÚČASTNÍKA
- 5) ZMĚNA POHLEDU
- 6) ZKUŠENOST
- 7) OSOBNÍ ROZVOJ

Rodiče:

- 1) SROVNÁNÍ TÁBORŮ
- 2) MENTÁLNÍ ROVINA
- 3) PŘÍNOS TÁBORA
- 4) UVĚDOMĚNÍ RODIČE

6 ANALÝZA KVALITATIVNÍCH DAT

Na základě metody kódování v ruce mi vzešly výsledné kategorie kódů, které jsem pomocí analytické techniky „vyložení karet“ použila jako názvy kapitol výzkumné zprávy.

6.1 Účastníci

6.1.1 Vnímání dospělosti prostřednictvím tábora

V kapitole 4 je popsán nový koncept organizace táborů, oddělení tábora pro děti a dospělé. Tábory pro děti jsou stavěné na potřebách dětí a jejich odpovídající mentální rovině, tábor pro dospělé je zcela odlišný. To zaznamenali i účastníci, kteří dokázali popsat samotnou změnu ve svém vývoji. „*Bavilo mě té do to doby, než když jsem potom již byla dospělá. To už se mi potom nechtělo chodit spát, když jsme měli večerku. Další změnou bylo, že už mne potom nebavily dětské hry.*“ [Ú2/7] Sami dokázali rozlišit, že již mezi děti nepatří, jak popisuje účastnice Pavla: „*prostě najednou jsem cítila, že je něco jinak. Chtěla jsem být ještě s kamarády asistenty venku a klábosit s nimi.*“ [Ú2/6] Účastník Roman zmínil i hranici své dospělosti: „*Uvědomil jsem si to sám kolem 16-17 věku, kdy už jsem se jako by dostával do dospělosti, tak jsem si říkal a tady už je hranice, kdy já bych tady neměl být, už se mi tam prostě ani nechtělo.*“ [Ú3/12] Je jasné, že tyto účastníci dokázali rozlišovat potřeby, které mají ve svém věku, a které jim dětský tábor nemůže poskytnout. To shrnul a potvrdil i účastník Radek slovy: „*V dospěláckém věku, už jsem jako by necítil takovou tu podporu toho dětského tábora.*“ [Ú3/5] V situaci, kdy mohli poznat a prožít tábor pro dospělé, dokázali porovnat rozdíl, který si tak na tomto základě mohli uvědomit. „*Cítil jsem se tu víc dospělej, třeba že si popovídáme, v tom dospěláckém táboře je víc takový volnosti.*“ [Ú1/6]

Z rozhovorů s účastníky tábora pro dospělé je možné poznat, že se přirozeným vývojem mění a mají stejné potřeby jako zdravý člověk bez ohledu na mentální rovinu. Uvědomují si hodnotu společenství dospělých, je to pro ně mnohem více smysluplné, ve srovnání s dětskou hrou. Účast na dětském táboře se stává pro dospělého člověka pouhým zaplněním volného času, bez možností většího poznání, bez uspokojení jeho potřeb, a i bez možnosti zásadnějšího prožitku.

6.1.2 Přístup asistenta

Asistent je neodmyslitelná součást, potřebná k realizaci tábora. Článek, který má velkou hodnotu, bez kterého by se tábor nedal realizovat, a který udává táboru i atmosféru. Rozhodnout se přijmout roli asistenta není jednoduchá volba, je to určitá výzva. Zrovna tak jak popisuje účastník Roman: „*Vlastně jsou to policajti a policajti by mohli říct hele, já se toho bojím, nejedu, a oni to neřekli a zvládli to bravurně.*“ [Ú3/31]

Asistenti jsou převážně lidé bez jakýchkoliv zkušeností. To by mohlo být účastníky vnímáno negativně. Ne každý dokáže své potřeby sdělit cizím lidem. Účastníci však tuto teorii vyvrátili a externí asistenty brali pozitivně a s úctou. Jak uvádí účastník Vašek a Roman „*Asistenti jsou suproví, jinak byste tu práci dělat nemohli, a to není jenom vaše práce to je i váš dobrovolný čas co těm lidem obětujete.*“ [Ú1/8] „*Myslím si, že externí asistenti, k přístupem ke mně jsou supr, nikdy jsem neměl s asistentem problém.*“ [Ú3/20] Účastníci tak asistenty nejen pochválili za jejich odvahu, ale sami upozornili na možnost, že by tato zkušenost mohla být pro asistenty i přínosem do jejich života. „*Protože vlastně oni si vyzkouší pracovat s postiženýma lidma a mají pak na to další a jiný pohled a můžou těm kolegům říct, hele já jsem měla tohohle na starosti a zvládli jsme to v pohodě.*“ [Ú3/27]

6.1.3 Jsme stejní

Program tábora je koncipován tak, aby se setřely rozdíly mezi asistenty a účastníky. Dostávají se společně do situací, kde si jsou rovni. Rozhovory daly zpětnou vazbu, kde a kdy a zdali vůbec tuto rovnu vnímají i účastníci. Ze získaných dat je zjevné, že se eliminovat rozdíl mezi účastníkem a asistentem částečně daří. Krom drobných aktivit, které účastníci zmiňují, rovnost pocítují hlavně v aktivitě Bukovský čtyřboj „*u Bukovského čtyřboje jsem měla pocit, že jsme s asistentem na stejné rovině. Přesněji řečeno, máme stejné podmínky.*“ [Ú2/24] Co více je však na zvážení jsou slova účastníka Vaška „*Bukovský čtyřboj, ten se mi líbí, asistenti si myslím, že to mají dobře natrénovaný, ale ne že by to asistenti nezvládli, ale je nám, je líto jim, nevím jak to říct, ale prostě cítí tu bezmoc, co prožíváme.*“ [Ú1/20] Vašek tak upozorňuje na dvě věci. Za první na trénované asistenty a za druhé na lítost, kterou k nim asistenti mají. Skutečnost je taková, že k žádnému tréninku dopředu nedochází, neboť asistenti nemají k programu dopředu žádné informace. V každém případě je to od Vaška zpětná vazba pro nás. Je třeba se

pokusit lépe vysvětlit podstatu dané aktivity a třeba i pomocí scénky před aktivitou jim více ukázat nepřipravenost asistentů, a i se pokusit nastínit dané emoce lítosti, o kterých se Vašek zmínil.

6.1.4 Nové příležitosti

Další kategorie se zaměřuje na to, co je pro účastníky na táboře důležité z pohledu nových možností a příležitostí. Na základě jejich odpovědí se tak dají stanovit nedostatky, na které ve svém denním životě narážejí a jsou jim překážkou i k jejich socializaci a osobním rozvoji. Prvním nedostatkem je omezená možnost poznávat nové lidi a tím zároveň rozvíjet svoji komunikaci. „*Na táboře jsou pro mě důležitý lidi, lidi jak z Arpidy tak externí asistenti, kdy fakt poznáváme je a oni poznávají nás.*“ [Ú3/50] Účastnice Pavla také potvrzuje, že je pro ni důležité „*Poznávat nové lidi, seznamovat se s nimi.*“ [Ú2/28] Stává se, že lidé se zdravotním postižením jsou omezeni jen na svoji rodinu. Externí asistenti na táboře jsou pro účastníky klíčovým přínosem a, zároveň i zkouškou, o které hovoří účastník Roman: „*z mého pohledu, je to zkouška nebo jako zkouška, kdy mám i jinýho člověka než tátu, babičku a kdy si můžu říct ano toho člověka můžu pověřit touhle věcí tenhle mi s tím pomůže.*“ [Ú3/22]

Druhou možností je příležitost získat nové zkušenosti a zároveň motivace ke změně. Lidé se zdravotním postižením mají méně vjemů a možností získat nové zkušenosti a zároveň motivaci k nějaké činnosti nebo změně. Účastník Roman tak zmiňuje hry, které zažil na táboře jako možnost přínosu nových zkušeností. „*Tydlety dospělácký hry mají pro mě smysl, že může mě dostat někam prostě do jiný situace, třeba do situace, kdy dělám něco jinýho, můžu si vyzkoušet něco jinýho.*“ [Ú3/57] Je zde důležité zmínit i účastníka Vaška, pro kterého je důležité „*že jsou všichni šťastný, já víc nic nepotřebuji, pro mě jste jako rodina, takže já jsem šťastný, když vy jste šťastný.*“ [Ú1/25] Kdy z těchto slov můžeme naopak vnímat Vaškův nedostatek primární rodiny, která se projevuje i v kontextu, že lidi nazývá přáteli a oproti ostatním účastníkům zmiňuje potřebu mít zkušenosti do života. „*Důležitý je, že tam mám plno přátel, kterých si hodně vážím a že můžu poznávat noví přátele a taky mi to dává zkušenosti do života.*“ [Ú1/28]

6.1.5 Prožitek

Podkladem k programu bývají i přání účastníků, které se pomocí tábora mohou stát skutečnými prožitky. Nejde o materiální hodnoty, ale jednoduché situace ze života.

„Country bál je možnost si zatancovat zase na jiný úrovni než na dětský diskotéce. Taky procházku do pivovaru, kdy jsme viděli tu výrobu toho piva, jak se to pivo tvoří.“ [Ú3/41] Stále mají prožitky ve své paměti a vzpomínají na ně při společných rozhovorech. *„Vzpomínám Na Jirku a na jeho jawu 250 na to, že i když jsem na vozičku jsem mohl jet na tý motorce, vůbec na celej tábor, já vždycky brečím, když odjíždím.“ [Ú1/11]* *Na ty masky, dodneška tu masku mám vystavenou na dílně.“ [Ú3/45]* *„Spaní pod širákem.“ [Ú2/21]* Byť jsou to přání malá a někdy i primitivní, tak jejich případná realizace, se stává pro člověka s postižením v přirozeném životě nedosažitelnou. Pro nás jsou to výzvy tyto prožitky účastníkům zprostředkovat, neboť i člověk se zdravotním postižením má touhu překonávat své vlastní hranice.

6.2 Asistenti

6.2.1 Obava

Z dat získaných z rozhovorů jasně vyplývá, že největší překážkou asistenta při práci s člověkem s postižením je pocit strachu. *„V první chvíli, když jsem byla oslovena, jsem byla nadšená, že mohu být prospěšná. Pak jsem začala mít strach.“ [A1/4]* Obava a strach jsou přirozenou součástí každého člověka. Pocity, které přichází se navzájem prolínají a umocňují. Asistenti mají pocit rozpolcenosti, neví, zda spíše neublíží, nežli pomohou. V tyto momenty se i projevuje nedůvěra sama k sobě, obavy ze selhání. Svůj strach popisují slovy: *„nebudu schopná být užitečná a z toho, že mohu někomu svou neznalostí ublížit, protože jsem absolutně bez zkušeností.“ [A1/6]* *„Nezvládnou asistenci, že nebudu vědět co a jak udělat, že nebudu schopná komunikovat s člověkem s postižením na jeho úrovni, a tak aby mi rozuměl, že mu třeba svoji neobratností či neznalostí ublížím. Prostě jeden velký STRACH.“ [A3/6]*

Pozice, do které se externí asistenti dostávají, je z jejich strany neprobádaným světem a nerovnou půdou pod nohama. Svým rozhodnutím se již automaticky dostávají o stupeň výš ve svém osobním rozvoji. Není to zrovna jednoduché, tak jak to popisoval v rozhovoru asistent Zbyněk: *„Pocity byly rozpolcené, kdy na jednu stranu někomu pomůžeš a na druhou stranu člověk nevěděl, co od toho očekávat, zda to nebude náročné, a to po psychické stránce.“ [A2/7]*

6.2.2 Pracovní dovolená

Z dat získané z rozhovorů je patrné, jak asistenti vnímají svoji práci na táboře. Asistent má celý týden 24hodin v kuse na starosti konkrétního účastníka, který mu je přidělen na začátku tábora. Práce je tak náročná nejen fyzicky, ale i po stránce psychické. Asistent Zbyněk však tuto práci komentuje slovy: „*Tábor byl aktivní dovolená a nikoliv práce, resp. jsem to vnímal, spíš jako dobře strávený čas s přáteli.*“ [A2/11] Z těchto slov je možné vnímat, jak se asistenti za týden mohou na účastníky napojit, najít si k sobě přátelský vztah a zavřít tak dveře za svou emoci obávaného strachu. Asistentka Romana se připojuje slovy: „*V žádném případě jsem to nebrala jako práci, ale jako smysluplnou službu a pro mne velkoryse poskytnutou možností k osobnímu rozvoji.*“ [A1/16] Faktem ale je, že každý asistent si musí na tento pobyt, na který jeli dobrovolně, vyčerpat svoji vlastní dovolenou. „*Takže jsem to brala hlavně jako pobyt sice v rámci vlastní čerpané dovolené, který pro mě bude hodně zodpovědnou prací v asistenční službě klientovi. Tento názor zpětně neměním, nicméně hodně poupravím ve smyslu, že to byla neskutečná "jízda" plná zábavy, smíchu, radosti ze života jako takového, nápadů, bláznění, nových věcí... a to pro všechny lidičky bez rozdílu!!!*“ [A3/12]

6.2.3 Jsme stejní

Tato kategorie je jednou ze zásadních i při organizování tábora. Z analýzy dat z rozhovorů se dá konstatovat, že k rovině mezi asistentem a účastníkem dochází. Odkrývá však i jiné pohledy a dimenze, které nám ukazují možnost se na pochopení pojmu „stejně roviny“ podívat i z jiných pohledů. Tím základním pohledem jsou táborové aktivity, které uvádí asistenti. „*To byly různé soutěže, kdy jsme byli znevýhodněni nasazením "brýlí" z roliček od toaletního papíru, kdy každé oko koukalo do strany a nebylo možné na zemi najít míč, do kterého jsme měli kopnout, nebo situace jako koupání v bazénu, kdy klienti se koupali ve velkém bazénu a asistenti se čvachtali jak malé děti v dětském bazénku o hloubce cca 40cm – například koupání vnímali táborníci možná dospěleji a naopak asistenti infantilněji. U upravených soutěží pro zdravé a pro handicapované to zase vyrovnávalo naše handicap a dorovnávalo naše možnosti a schopnosti.*“ [A3/36] Asistent Zbyněk popsal propojení mezi těmito aktivitami s dalším pohledem na rovnost mezi asistentem a účastníkem. „*Jedna z aktivit byla velmi zajímavá, jednalo se o proběhnutí dráhy se zavázanýma očima. Měl jsem zavázané oči a musel jsem*

se plně spolehnout na to, že mě účastník dovede do cíle. Tam jsem pochopil, že je to stejné jako když se účastníci spoléhají na nás, že se o ně dobře postaráme. Prostě jsme na tom v tu chvíli úplně stejně.“ [A2/26] Dimenze různého propojení, které popisují asistenti, ukazuje na skutečnost, že rovnost mezi asistentem a účastníkem je subjektivním pocitem člověka a má možnost širokého rozpětí socializačních rozměrů. Jako poslední uvádím slova asistentky Romany, jejíž vnímání rovnosti nám ukazuje další rozměry možných pohledů. *„díky přátelské atmosféře se stírají poziční rozdíly klient x asistent.“* [A1/24] Atmosféra je tak základem všeho, co člověk vnímá a jak se cítí. Je to část komfortu, kterou potřebujeme k tomu, aby nám bylo společně dobře. Hendikep pak více pocítují asistenti. *„Jejich handicap se časem rovnal mé občasné fyzické únavě. Naopak u některých aktivit jsem u sebe postrádala okamžitou bezprostřednost.“* [A1/43]

Závěrem pronesla zajímavou myšlenku o konkrétním hendikepu zdravého člověka, který je neustále zahlcován svými vlastními myšlenkami, přesněji řečeno jejími slovy *„Prostě jsem si potřebovala v hlavě odpracovat vypnutí neustálého analyzování a přemýšlení o situaci.“* [A1/45] Tyto slova jsou opravdu k zamyšlení. Ukazují na přetížení myšlenkových pochodů lidí, kteří neustále musejí něco analyzovat. Je pro ně těžké dostat se do tzv. krabice ničeho. Nepřemýšlet nad ničím a jen přijímat přítomné okamžiky.

6.2.4 Přínos pro účastníka

Z výzkumu vyplývá, že i asistenti vnímají možné posuny u účastníků na základě týdenního pobytu na táboře. *„Přístup někoho jiného, s kým nejsou účastníci celý rok, může být přínosem a i pro ně jistým pozorováním, jak se dají některé věci řešit a snaží se být více samostatný, když jim dá asistent dostatek prostoru.“* [A2/21] Externí asistenti jsou pro tábor velkým přínosem. Jejich vlastní přirozenost má možnost pozitivně ovlivnit účastníky. Na rozdíl od asistentů z Centra Arpidy, kteří jsou sice v této pozici odborníci, ale účastníci je velice dobře znají. Pro externí asistenty jsou však velikou oporou a studnice zkušeností. Společně tak tvoří tým, který se svým přístupem a vírou v něj snaží účastníky posunout dopředu v jejich rozvoji. *„Věřím, že postupnými kroky mohu posunout účastníka k uvědomění si jeho dospělosti. Vycházím z prostého faktu, že i běžný dospělý se vyvíjí a posouvá a že všichni účastníci se z „nějakého“ dítěte posunuli do relativně samostatné bytosti.“* [A1/33] Asistenti tak společně a cíleně pracují na konkrétním přístupu *„Trpělivostí a cílenými podněty, je dobré věci často opakovat*

a hlavní je osobní příklad, který dle mého názoru funguje pouze po navázání vztahu a na bázi vzájemné důvěry.“ [A1/36] Hovoří o vzájemném propojení a důvěře, která by měla být prohlubována i ve fázi, kdy se účastníkovi něco nedaří. „A i když jejich snaha vedla k nezdaru v konání, podpořit je, že tak to v životě chodí, že v tom nejsou sami, že ani jiným dospělým lidem se vše nedaří hned a neumí všechno.... Je nutné vždy vnímat jeho potřeby a tyto věci s ním řešit na společné úrovni tak, aby nebyl v roli méněhodnotného jedince, ale člověka na stejné úrovni se mnou.“ [A3/32] „Určitě nejvíc to, že měli šanci být bráni na takovém táboře jako rovnocenní partneři všech dospělých. Snažila jsem se brát je jako sobě rovné, řešit s nimi věci na stejné rovině jako se zdravým dospělým jedincem, dávat jim možnost rozhodnout si věci sám.“ [A3/17]

Zkušenosti asistentů potvrzují, že když přistupujeme k člověku se zdravotním postižením jako k plnohodnotnému dospělému jedinci, dokážeme společně navázat důvěru, která pak vede k vzájemnému propojení, které ho vede k pozitivnímu posunu. „S některými účastníky se mi dle mého soudu podařilo se posunout k uvědomění si dospělosti. S Tadeášem skrze cestování po Jihočeském kraji, s Patrikem rozhovory na téma vztahy, a Maruškou skrze společný zájem o literaturu.“ [A2/39] Prostřednictvím týdenního tábora s takovýmto přístupem asistentů pak mají možnost účastníci „díky celkové atmosféře získat reálnější pohled na život běžného dospělého (povinnosti, zacílení a motivaci něčeho dosáhnout, praktická samostatnost.)“ [A1/21]

Poslední přínos, který asistenti zmínili, je možnost otevřené komunikace. Ta je pro účastníky jeden ze stěžejních bodů jejich potřeby a zároveň i nedostatku, se kterým se v životě setkávají. Je zde otázka k zamyšlení, kterou popisuje asistentka Romana: „Vzhledem k možnostem uživatelů oceňuji na akci dostatečný prostor k individuálním diskuzím „one to one“ o jejich možnostech a životě. U mnohých by bylo třeba tuto diskuzi vést současně i s jejich opatrovateli (rodiči) tak, aby je mohli podporovat i mimo akci.“ [A1/77]

6.2.5 Změna pohledu

Při setkání s člověkem se zdravotním postižením se přirozeně objeví základní emoce – lítost. A to i v současnosti, v době, kdy se propojují dva odlišné světy. Svět zdravých se světem s postižením. Společně se vedle sebe učíme žít a vzájemně se respektovat. A tomu pomáhá tábor pro dospělé. Na základě prožité zkušenosti se asistenti shodli, že je možné změnit svůj dosavadní pohled na tyto lidi. „Před tímto táborem jsem

je litoval a myslel si, jak jsou na tom špatně. Přistupoval jsem k nim s lítostí, a to vzhledem k jejich postižení. Říkal jsem si, že díky svému postižení nemají žádný život. Díky tábora jsem zjistil, že nejsou nešťastný.“ [A2/31] „Nesou to lidé, kteří potřebují naši lítost.“ [A1/55]

V přístupu k lidem se zdravotním postižením je třeba se zaměřit i na vyhodnocení situace, ve které se setkávají. Konkrétně tuto zkušenost popisuje asistentka Markéta: *„Ne vždy je nutné pomáhat tam, kde lidé svojí situaci zvládají a umí si s ní poradit, protože může taková pomoc člověka zaskočit a není mu příjemná.“ [A3/46]* Pokud se zamyslíme, je to zrovna tak u lidí zdravých, také jsou okamžiky, kdy nechcete přijmout pomoc od druhých lidí, protože si to chcete udělat sami, vyzkoušet si to, nebo si třeba jen dokázat, že to prostě zvládnete. Slovo POMOC má pak stejný význam, ať je člověk zdravý nebo člověk s postižením. *„Uvědomila jsem si, že potřebují pomoc a specifické podmínky, tak jako každý. V mnohém mě posilovali svým přístupem, ať byl vědomý či ne.“ [A1/56]*

Asistenti dále v rozhovorech popisovali hodnoty, které si při společných chvílích uvědomovali *“ vyjadřují své emoce, jejich trpělivost“ [A1/58]* Hodnoty, které jim bezprostředně svým chováním účastníci ukazovali a na, které mi lidé v dnešní uchvátané době zapomínáme, pomíjíme nebo nestíháme. *„Jsou rádi za to, co dělají a umějí se více radovat ze života a z věcí, které dělají než někteří lidé bez zdravotního postižení.“ [A2/36]*

6.2.6 Zkušenost

Každá nová situace, nová setkání přinášejí lidem určité zkušenosti. Zkušenosti, o kterých se v rozhovorech zmiňovali asistenti měli různé druhy charakteru. První zkušeností byla naučit se **vnímat** svého účastníka. Napojit se na jeho potřeby, kdy jeho postižení není to, co by měl asistent vnímat jako jeho hlavní součást. Ale naopak tuto realitu potlačit do ústraní a vnímat konkrétní potřebu ve formě ne co asi zvládne, ale co zvládá, i když to tak na první pohled nevypadá. *„Mnohdy nerozlišujeme mezi tím, co oni sami umí, zvládnou, chápou... I já si na to musela zvykat a hlavně mě k tomu vedli asistenti z Arpidy, kteří táborníky dobře znali. Proto když jsem chtěla někomu krájet jídlo na talíři, upozornili mě, že tuto činnost klient umí sám, nebo s malou dopomocí a já bych ho měla vést a motivovat v tom, aby tyto základní věci dělal sám.“ [A3/21]*

Jako druhou zkušenost uvedli asistenti **poznání** skutečnosti, že péče o člověka s postižením je velice náročná. „*Největší je péče o účastníka, když při koupání je každá ruka dobrá.*“ [A2/17] Poznali, že je třeba si vzájemně pomáhat, ale i skutečnost, že lidé se zdravotním postižením neřeší zbytečnosti a umějí se radovat. Jak popisuje asistent Zbyněk: „*Taky bylo skvělé poznat jakým způsobem se dokážou táborníci bavit. Určitě jsou to lidé, kteří jsou přátelský a velmi vnímavý – citlivý dokáží myslet na věci jako my všichni, navíc neřeší zbytečnosti!*“ [A2/19]

Třetí zkušeností bylo **uvědomění** si svých schopností a jejich hranic. Kam až jako člověk dokážu zajít, co dokáží vydržet a respektovat. „*Reálně jsem si uvědomila, že člověk může být slušný a laskavý, ať už je v jakékoli životní situaci, osáhala jsem si hranice tolerance, hranice mezi asertivitou a soucitem. Taky jsem nečekala, že mne každé ráno pozdraví a uvolní cestu v úzké uličce. V běžné hromadné dopravě ani v institucích se tak běžná slušnost normálně neděje.*“ [A1/26]

Poslední zkušenost je **obohacení**, které popsala asistentka Romana takto: „*Akci vnímám jako vzájemně obohacující pro obě strany.*“ [A1/19]

Z rozhovorů vyšla najevo i negativní zkušenost, se kterou se setkala asistentka Romana ve svém zaměstnání. Nedokázali pochopit, proč se dobrovolně ve svém vlastním volnu účastní této akce, když její firma každoročně věnuje finanční obnos na dobročinné účely. „*Zatím se mi ani nepodařilo vysvětlit, že osobní zkušenost, a ne peníze je mnohem cennější.*“ [A1/74]

6.2.7 Osobní rozvoj

Z rozhovorů vyplývá, že každý z asistentů se obohatil o nepřenositelné zkušenosti a posunul se i ve svém osobním rozvoji. Jako by se zastavili v čase a začali vnímat život kolem sebe úplně jiným pohledem. „*Tábor tak změnil "obohatit" i mé vnímání na můj vlastní život. Více si člověk nyní váží a vnímá pěkné věci každodenního života a tolik se již člověk netrápí kvůli některým maličkostem.*“ [A2/39] Asistenti si uvědomili hodnoty maličností, které současná doba v zahlcenosti materialismem a přebytkem odsouvá do podvědomí a přestáváme je my zdraví lidé vnímat. „*Jinak hodnotím běžné události například v pracovním životě, mnohé už nepovažuji za kritické ani zásadní.*“ [A1/30] Hodnotným přínosem pro asistenty je zbavení se vlastního strachu, který dokázali na základě svých zkušeností přehodnotit. „*Zbavila jsem se svého vnitřního strachu s lidmi s handicapem jednat, vždy jsem jim byla ochotna, jakkoliv pomoci, ale bála jsem se je*

oslovit a pomoc nabídnout. Tohle považuji za zásadní posun v tom, že jsem tento vnitřní strach ztratila.“ [A3/50]

Všechny tyto osobní posuny, které popisují asistenti, jsou jen na základě dobrovolné práce s lidmi s kombinovaným postižením. Poznání skutečnosti hendikepu, může zdravým lidem otevřít oči, aby viděli za daný obraz reality života, rozjasnit mysl v chápání hodnot, naučí se zastavit si čas v dnešní uchvátané době a uvolní tak svoji duši, aby se mohla svobodně doslova svobodně nadechnout. *„Ráda bych řekla, že jsem přesvědčena, že akce tohoto typu jsou nutné a přínosné pro celou občanskou společnost. Jde asi o to, že handicap nás všechny zpomalí a ztíží cokoli v životě. Ve zpomalení lze více věci domýšlet a lze hledat dobrá ne rychlá řešení. Pokud se takto zpomalíme a začneme přemýšlet, musí to nutně vést k většímu chápání a následně toleranci k jinakosti. Díky této zkušenosti jde tedy o vybudování nějakého hodnotového systému, který se projeví velmi rychle v praktickém životě.“ [A1/63]* Tuto kapitolu uzavírám slovy asistentky Markéty: *„Tábor mi umožnil poznat nejen lidi s handicapem zblízka, ale hlavně sama sebe.“ [A3/54]*

6.3 Rodiče

6.3.1 Srovnání táborů

Na základě získaných dat z rozhovorů s rodiči je zřejmé, že jejich děti jezdily na tábory od svého dětství do dospělého věku. „Karel jezdí na tábory dlouhou řadu let. Tyto původně dětské tábory (s rodiči) se postupně tak jak šel čas a děti stárly, měnily na tábory „smíšený“ čili i s velkými dospělými dětmi.“ [R3/2] Proto nynější možnost, kdy se rozdělily tábory na dětské a dospělé, vnímají rodiče jako jednoznačný přínos. Konstatují, že tato nabídka pobytové aktivity pro dospělé lidi s tělesným postižením celkově ve společnosti chybí. Rodiče popisují i skutečnost, že se samy jejich děti v určitém období rozhodly, že se smíšeného tábory již nezúčastní. „Syn mi v určitém období dospělosti řekl, že tam již mezi ty děti nepojede.“ [R1/17] Sami rodiče si uvědomují, že již jejich dospělé děti potřebují něco více nežli dětskou hru. „Ono se jim to chvílku líbí, že tam něco dělají, ale pak je to přestane bavit. Potřebují náplň jinou, třeba jen si popovídat, zazpívat si, dojit si na to pivo, zahrát si něco, ale již na jiné úrovni s jiným přístupem.“ [R1/22]

6.3.2 Mentální rovina

Tato kategorie odkrývá, jak doopravdy vnímají rodiče své dospělé děti. Zda se přiklánějí k názoru lékařů a určené diagnóze, nebo zda vnímají své dítě jako rovnocennou dospělou ženu nebo dospělého muže i na úkor jejich mentální roviny, která někdy nedosáhne hranice ani 50 %.

Dotazovaní rodiče se shodli, že i přes danou diagnózu, potřebují jejich děti jiný přístup. Potřebují nové podněty, které je mohou, byť po malých krůčcích posunout k rovině dospělého jedince, tedy i prostřednictvím tábora. „*Syn potřebuje pořád novy věci, a i když mu je dle diagnózy 8 let pořád se posunuje dopředu. A kolikrát ti vám pojme takový věci, který nás s manželem odzbrojí, podíváme se na sebe a říkáme si, že to není možný, že tohle vnímá.*“ [R1/38] Je však důležité zmínit, že každý z těchto lidí se pohybuje i třeba přes diagnostikovaný stejný věk na jiné úrovni. Například, když má v diagnóze dosažení mentální roviny 8let věku neznamená, že tak zůstane ve všech směrech.

Nesmíme zapomínat na možnost, že by se nemusel účastník v rovině dospělého cítit dobře. Proto je důležité vnímat účastníka jako celek a to jak jeho potřeby i emoce aby to byl nejen spokojený, ale bylo to pro něj i přínosem „*Určitě to přínos má, určitě ten člověk to dokáže ocenit, ale když je mu to dobře podáno v mezích jeho možností tak aby to strávil a vstřepal, aby s toho prostě nezůstával občas vyděšeněj a zaraženej, že vlastně tomu nerozumí že nestačí těm ostatním.*“ [R2/56]

Pokud dáváme lidem s kombinovaným postižením dostatek podnětů, dokážeme je vnímat v celé své jedinečnosti a jednáme s nimi jako rovnocennými partnery, máme možnost je v jejich vývoji v dospělého člověka posunout. To vnímají i rodiče Karla, jehož finální dosažená mentální úroveň je dle odhadů 2-3 roky (výjimečně v některých oblastech i více): „*Karel při svém mentálním postižení nerozliší, respektive nechápe rozdíly v chování jako k dítěti a jako k dospělému. Rozlišuje ale velmi dobře, zda se s ním jedná s respektem k jeho osobnosti a s úctou. Na druhé straně vnímá infantilní přístup (šišlání, zdobněliny apod.) a výsměch. Tedy vnímá rovnocenný – partnerský přístup, tedy přístup – vztah takový, jaký by měli mít dospělí lidé.*“ [R3/15] Karel nám dává jasný příklad toho, že stojí za to nenechat se oklamat vizáží, jeho chováním, ale respektovat jeho opravdu dosažený věk, bez ohledu na jeho diagnózu. Ani pro rodiče tato změna v přístupu k dospělému dítěti není lehkým úkolem. „*Potřebuje, aby se s ním nezacházelo*

jako s malým, i když pro nás rodiče to je strašně těžký.“ [R1/48] Rodiče si více uvědomují své stárnutí. Je to přirozený proces. Jejich strach, který s tímto procesem zároveň přichází, se vztahuje k budoucnosti, tedy k otázkám: Co bude se synem (dcerou), až se nedokážeme postarat, až tady nebudeme? „Bojíme se budoucnosti a vlastně jsme ho taky kvůli tomu pořád brali jako dítě, snažíte se to oddalovat. To že stárne, my taky a nevíme, co bude. Ano, bojíme se sice pořád, ale snažíme se k synovi přistupovat jako k dospělému.“ [R1/56]

6.3.3 Přínos tábora

V získaných datech rozhovorů je patrné, že rodiče vnímají tábor pro své dospělé děti jako přínos do jejich života. Ať již skutečností, že jako rodič neumí, nedokáže nebo se bojí určité prožitky dítěti poskytnout. *„Syn byl nadšený tím spaním venku jako by povyrostl. Prostě to je něco jiného, než co mi jim můžeme i jako rodiče poskytnout.“ [R1/27]* Nebo daným kolektivem, který je hnacím motivačním motorem. Podle rodičů má mnohem větší váhu nežli jejich vlastní slovo, tím spíše pokud daného jedince v tomto kolektivu pochválíme. *„Když se vrátila z tábora mnoho věcí vždycky opakovala, že nemá takhle dělat. Za to, za co jste ji chválili tak s tím se vyťahovala, krásně sama jedla, a říkala „pochválila paní z dlouhýma vlasama,“ hlavně když jsou pochváleni od vás dospěláků před tím kolektivem tak to má vlastně mnohem větší váhu, než když to řekne nějaký rodič.“ [R2/13]*

Je třeba si, ale uvědomit, že ne ode všech účastníků je rodič schopen získat odpověď, zpětnou vazbu na prožitý týden. Může to, ale vnímat prostřednictvím jeho chování, který popisuje například rodič Karla: *„Po příjezdu jsem zachytila především jeho velmi dobrou rozjásanou náladu, byl velmi hovorný, tak jak to bývá, když se vrací z prostředí, které mu vyhovovalo a velmi se mu líbilo. K zážitkům z tábora se vrací po celý rok, je to možná i tím, že kromě jiného trpí scholálií, takže všechno opakuje několikrát. Dobrá zpráva ale je, že opakuje to, co se mu líbí.“ [R3/30]*

Každý účastník má své naučené stereotypní chování, které nemusí být zrovna přínosem pro jeho osobní rozvoj. Bohužel bývá však v rodinách toto chování tolerováno. Rodič tak vyřeší rychle danou situaci, která každodenně nastává v jejich společném soužití. Nicméně dle rodičů Veroniky tábor zmírnil její naučené dětinské chování: *„Dotedka se to neřešilo a běží to v nějakých kolejích, proč bysme ji měli nemňoukat. Děláme to proto, aby nám s toho nešplouchlo, když to furt opakuje do zblbnutí, ale když*

přijela z tábora tak to tak často neříkala, protože ji nato nikdo „neskákal“ a vždycky jste jí odpověděli, že teda takhle už ne, že je velká holka a našli jste něco jiného co bylo mnohem zajímavější.“ [R2/21] Otázka zní: je tento Veroničin stav nadále udržitelný, případně dá se i více prohloubit? V každém případě by to byla pro samotné rodiče velká zkouška. Tady vyplývá fakt, že člověk, který není rodičem je velkým přínosem pro účastníka: „Myslím, že tento člověk se někdy může postarat o Karla lépe, nežli člověk s letitými zkušenostmi i se vzděláním v příslušném oboru, který by byl obětí rutiny, zajetých schematů, a víry v sebe sama.“ [R3/53]

Posledním přínosem, který může brát někdo jako negativní, je vzájemné obohacení účastníků mezi sebou, které dle mého názoru k dospělosti patří, tím spíše ve společnosti pánského klubu. „Přijel obohacen o některá „slova“, která běžně doma nepoužíváme, a takové ve slušné společnosti neoznávají.“ [R3/31]

6.3.4 Uvědomění rodiče

Během rozhovorů s rodiči docházelo k jejich určitému uvědomění. Uvědomili si, že pobyt jejich dítěte na táboře jim vlastně pomohl, aby nezůstali v nastavených kolejkách dětského přístupu k jejich dospělým dětem s kombinovaným postižením. „Když se mě teď na to ptáte tak si vlastně uvědomuji, že mě na to přivedl druhý syn. Abych se na syna koukala jinýma očima, říkal „mami vždyť s ním furt zacházíš jak s miminem, vždyť je už dospělej.“ My jsme asi taky byli takoví, co se pořád báli a museli ho opečovávat.“ [R1/50] Je tedy zřejmé, že velkou pomocí se stávají sourozenci postižených lidí, oni mohou být pro své rodiče zpětnou vazbou k jejich chování ke svému postiženému dítěti. Nebo naopak samotná zkušenost rodičů z výchovy starších sourozenců „V mém osobním případě mi dost pomohlo, že má syn dvě starší sestry, vždy jsem se k němu snažila chovat tak jako k nim, pokud to šlo, což ho dost táhlo ve vývoji dopředu.“ [R3/43]

Zajímavý je poznatek rodičů Veroniky [R2]. Veronika jela poprvé sama na vícedenní pobyt. Na táboře došlo u Veroniky ke zjevnému posunu, a ona na něj byla právoplatně hrdá. Naučila se sama jíst a s cíleným přístupem asistentů k ní si přestala prosazovat své extrémně dětské chování. Realita, která nastává po návratu domů spočívá postupným propadem do již zajetých stereotypů rodinného kruhu. „Když se vrátí do toho koloběhu a do těch našich nacvičených, bohužel pro mě pohodlných (abych se nezbláznila) stereotypů, který ji vlastně, ale neposouvají, (já si to tím ulehčuju) ale tím ji vlastně nechávám stagnovat – to si teď uvědomuju.“ [R2/36]

6.4 Shrnutí praktické části

Pro získání odpovědí na zadané otázky ve své práci jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu na základě polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovory jsem provedla pro lepší relevantnost se třemi skupinami respondentů. První skupinou byly účastníci (klienti centra Arpida), druhou skupinu tvořili externí asistenti a poslední třetí skupinou jsem zvolila rodiče účastníků tábora, ale s větším kombinovaným postižením. Následně pomocí metody kódování jsem uvedla kategorie, které tak odhalují odpovědi, vyplývající z rozhovorů s respondenty.

Celý výzkum byl zaměřen na pocity, emoce a prožitky 9 respondentů. Měla jsem možnost třech různých pohledů, které tak mohu vzájemně propojit, a odpovědět na zadané otázky této bakalářské práce.

Hlavní výzkumnou otázkou bylo zjistit, zda je možné, aby si člověk s kombinovaným postižením prostřednictvím vícedenního tábora uvědomil svoji dospělost. Tato hlavní otázka zahrnovala tři dílčí otázky.

- Vnímá člověk s kombinovaným postižením, alespoň na okamžik, že je součástí společnosti, kde je brán jako plnohodnotná dospělá osoba nezávisle na jeho mentální rovině?
- Může účastník a asistent dojít společně k vzájemnému hlubšímu poznání (ke společnému přínosu)?
- Vnímá rodič své dítě jako dospělého jedince?

Člověk s kombinovaným postižením, byť třeba s nízkou mentální rovinou, může být schopen vnímat konkrétní přístup k němu samotnému. Rozliší, zda se s ním jedná s respektem k jeho osobnosti, vnímá infantilní přístup a výsměch. Důležité je nenechat se zmást jeho chováním, ale vnímat ho jako plnohodnotného dospělého člověka. Pak máme možnost zažít okamžiky, kdy se stírají hendikepy a stáváme se tak rovnocennými partnery. Je třeba zdůraznit, že tato hypotéza je velice křehkou záležitostí a je třeba ještě více na ní pracovat. Konkrétně i na táboře pro dospělé jsou velké mezery, které se dle mého názoru dají ještě více zaplnit. Je to jen na energii, představitivosti, kterou chceme sami věnovat. Přidáme-li k tomu ještě odvahu, která nám pomůže se strachem, dokážeme tak nemožné věci přetvořit na realizovatelný skutek.

Jako zásadní, co nám výzkum ukázal, je uvědomění si vzájemné potřeby asistentů a účastníků mezi sebou. Jsou si sobě přínosem jak v pomoci pro účastníka s novou čistou energií, tak v přínosu osobního rozvoje pro asistenta. Společně tvoří krásu propojenosti, díky níž obohacují nejen sami sebe, ale i okolní svět. Účastníci na základě podnětů získávají nové zkušenosti a pohledy na život a společně s cíleným přístupem asistentů, kteří vytvářejí nepopsatelnou atmosféru, se stávají součástí společenství, ve kterém není přítomno, obrazně řečeno, žádné dítě.

Dalším hodnotným zjištěním je postoj rodiče k jeho dospělému dítěti. Rodiče se snaží realitu přijmout a brát své děti s postižením jako dospělé jedince. Průvodcem je jim ale strach, který vzniká s uvědoměním svého vlastního stárnutí, které přichází současně se stárnutím jejich dítěte. Tato realita tak přibližuje nutné odpovědi na nezodpovězené otázky o budoucnosti jejich dítěte i jich samých.

Po shrnutí dílčích otázek, můžeme vyhodnotit, že nezáleží na mentální rovině člověka s kombinovaným postižením k tomu, aby byl schopný rozpoznat jeho vlastní vnímání dospělosti. Je jen třeba přihlédnout k jeho chování a pokusit se ho brát jako plnohodnotného člověka. Přínosem i uvědomění si vlastní dospělosti paradoxně velmi pozitivně napomáhá externí asistent bez odborných zkušeností. Stává se tak pro tohoto člověka zrcadlem, který mu ukazuje nové možnosti, způsoby, pohledy a zkušenosti. Role rodiče je přesto v tomto procesu nezastupitelná.

Z těchto skutečností tak vychází, že si lidé s kombinovaným postižením mohou prostřednictvím tábora pro dospělé uvědomit svojí vlastní dospělost a strávit tak i plnohodnotně svůj volný čas.

7 ZÁVĚR

Identita, to je Boží příbytek v nás. Proto je třeba, aby tento nejnítěrnější pramen našeho žití mohl být a byl přijat, aby byl strážěn, chráněn a živen.

(Osvaldo Poli)

Cílem mé bakalářské práce bylo ověřit, zda vícedenní pobyt na táboře pro dospělé může přispět k uvědomění si vlastní dospělosti člověku s kombinovaným postižením. Zároveň je práce zaměřena na úlohu externích asistentů v tomto procesu a vnímání změny pro rodiče.

Provedený výzkum potvrdil, že si lidé s kombinovaným postižením mohou svou účastí na táboře uvědomit vlastní dospělost. Významnou roli při tom mají externí asistenti, se svými novými, nezávislými pohledy a přístupy. Propojení světa lidí s postižením s lidmi z vnějšku přináší výhody pro obě strany. Zároveň výzkum potvrdil, že účast na táboře pro dospělé přispěla k uvědomění rodičů účastníků. Zjistili, že se jejich děti posunuly ve vývoji a je třeba respektovat jejich dospělost.

Myslím, že když opravdu moc chceme, jsme schopni nemožného. S touto myšlenkou dokážeme připravit pobyty, tábory takové, které posunou lidi se zdravotním postižením nejen k vlastní dospělosti, ale i k nalezení své vlastní identity. Pomozme jim ji přijmout, žít a chránit – jejich Boží příbytek.

7.1 Závěrečné zamyšlení

Slovo „TÁBOR“ - nikdy mě nenapadlo jak velkou moc toto jednoduché a primitivní slovo má. Nikdy bych neřekla, že skrývá v sobě obrovská tajemství a nepředstavitelnou hloubku. Je to obrovský prostor, ve kterém se můžete realizovat, prožívat, uskutečňovat neskutečné, vzájemně se od sebe učit, uvolňovat napětí, prožívat emoce, poznávat sám sebe a o co víc být toho všeho součástí.

V mé zásadní otázce celé bakalářské práce je toto slovo propojeno jako hvězdy na nebi, které společně vytváří souhvězdí a jsou součástí neodmyslitelného hvězdného prostoru našeho světa. Je tedy možné díky tomuto souhvězdí jménem Tábor posunout účastníky k uvědomění si dospělosti? Ano, je to možné, posunout účastníka v jeho uvědomění si dospělosti. Prostřednictvím připravovaného programu, přístupem asistentů,

a celkového společenství – vznikne tak souhvězdí z hvězd různých osobností, které se dokáže společně rozzářit a vytvořit tak nebe na zemi.

Tuto bakalářskou práci bych ráda uzavřela slovy z úst asistentky Markéty. Jsou to slova, kterých si velice vážím, jsou pro mě jako hlavního vedoucího tábora zpětnou vazbou, která přináší vyšší úroveň smyslu a dávají dle mého názoru prostor k zamyšlení pro všechny lidi na této planetě.

„Co bylo velmi zvláštní, bylo to, že jsem měla z tábora pocit jednoho uceleného malého světa na této planetě. Světa, kde si jsou všichni rovni, a to nejen ve smyslu zdravotním, ale i ekonomickém, postavení v zaměstnání, fyzickém vzezření... Prostě jeden svět sobě rovných a vzájemně si pomáhajících lidí, kde mi bylo neuvěřitelně dobře a cítila jsem se neskutečně SVOBODNĚ, bez absolutní vnější přetvářky jsem to byla prostě já, Markéta Nováková.“ [A3/57]

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BARTOŇOVÁ, Miroslava, Dagmar OPATŘILOVÁ a Marie VÍTKOVÁ. *Přístupy k dětem a mládeži se zdravotním postižením a sociálním znevýhodněním mimo školu: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2013. ISBN 978-80-7315-242-0.

FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-0140.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2., aktualiz. [i.e. 3. vyd.]. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

JANKOVSKÝ, Jiří. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením: somatopedická a psychologická hlediska*. 2. vyd. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-730-5.

JESENSKÝ, Ján. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 8071848239.

KAPLÁNEK, Michal. *Nauka o volném čase*. Studijní texty pro pedagogy volného čas. Dostupné: Teologická fakulta, České Budějovice, 2011

KAPLÁNEK, Michal. *Čas volnosti - čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3.

KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2004. ISBN 80-223-193-09.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-x.

LUDÍKOVÁ, Libuše. *Kombinované vady*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1154-7.

OPATŘILOVÁ, Dagmar. *Edukace osob s těžkým postižením a souběžným postižením více vadami: Education of persons with severe disability and multiple disability*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6221-4.

- PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.
- PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.
- PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-198-0.
- RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1475-9.
- SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1733-3.
- STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-x.
- SVOBODA, Mojmir a Pavel HUMPOLÍČEK, ŠNOREK, Václav, ed. *Psychodiagnostika dospělých*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0363-6.
- ŠERÁK, Michal. *Zájemové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6.
- ŠÝKORA, Jan (ed.) *Výchova a volný čas 3*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-730-0.
- ŠLAPÁK, Ivo a Pavla FLORIÁNOVÁ. *Kapitoly z otorhinolaryngologie a foniatric*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-67-2.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- VAŠEK, Štefan et al. *Pedagogika viacnásobne postihnutých*. Bratislava: Sapiencia, 1999. ISBN 80-967180-4-5.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-2461-318-5.
- VOTAVA, Jiří. *Ucelená rehabilitace osob se zdravotním postižením*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0708-5.
- ZIKL, Pavel. *Speciální pedagogika*. 15(4). Pojem kombinované postižení. Praha: Univerzita Karlova, 2005. ISSN 1211-2720.
- Centrum Arpida [online]. České Budějovice: Avexa [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://www.arpida.cz/>

LORM. *Společnost pro hluchoslepé* [online]. 2015

Dostupné z: <https://www.lorm.cz/pro-hluchoslepe/definice-hluchoslepoty/>

Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů. [online] 2008 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://old.uzis.cz/cz/mkn/index.html>

MPSV- *Úmluva o právech osob se zdravotním postižením* [online] 2019

Dostupné

z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225526/Umluva_o_pravech_osob_se_ZP.pdf/1e95a34b-cbdf-0829-3da2-148865b8a4a8

SONS. *Klasifikace zrakově postižených podle WHO* [online]. 2020 [cit. 2020-02-01].

Dostupné z: <https://www.helpnet.cz/aktualne/klasifikace-zrakoveho-postizeni-podle-whophp>>.

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách [online] 1996–2020 [cit. 2020-02-01].

Dostupné z: <https://www.sagit.cz/info/sb06108>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

DMO – dětská mozková obrna

ADHD – porucha pozornosti s hyperaktivitou

MR – mentální retardace

PŘÍLOHY

Příloha č.1: Vzor informovaného souhlasu

Příloha č.2: Vzor otázek

Příloha č.3: Ukázka práce s textem

Příloha č.4: Rozhovory

Příloha č.1: Vzor informovaného souhlasu

Informovaný souhlas

Informovaný souhlas s poskytnutím údajů pro vypracování bakalářské práce na téma: *„Volnočasová pedagogika v Centru Arpida se zaměřením na dospělé osoby s kombinovaným postižením.“*

Souhlasím s poskytováním dat ve formě rozhovoru, které budou použity k účelu vypracování bakalářské práce dle níže uvedených ustanovení:

Důraz je kladen:

- Anonymita informantů: v prepisech rozhovorů nebudou použity identifikující údaje.
- Mlčenlivost: se získanými daty bude pracovat pouze Petra Coufalová, c s čímž se zavazují k mlčenlivosti k osobním údajům.
- Archivace textu: nežli dojde k uložení dat máte možnost vyjádřit se k uvedeným údajům.
- Odstoupení: jako respondent máte možnost odstoupit od výzkumné aktivity.

Prohlašuji, že v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů souhlasím s uvedením údajů, které budou použity do výše uvedené bakalářské práce.

V dne Podpis:

Příloha č.2: Vzor otázek

Rozhovor: Účastník

- 1) Cítíš se být dospělý(á)?
- 2) Jezdil(a) jsi na pobyty nebo tábory jako dospělý(á) společně s dětmi?
- 3) Jestli ano, po absolvování tábora pro dospělé – Pocítil(a) jsi rozdíl mezi táborem dětským a dospěláckým?
- 4) Pokud ano – dokážeš ho popsat (cokoliv tě napadá)?
- 5) Byla na táboře nějaká část programu, kde sis uvědomil(a) svojí vlastní dospělost?
- 6) Jak jsi vnímal(a) vlastní přístup asistenta k Tobě.
- 7) Když řeknu slovo Buková, co si nejvíce vybavíš, na co rád(a) vzpomínáš.
- 8) Je nějaká chvílka, okamžik, hra, soutěž nebo aktivita, kde máš možnost být na stejné rovině s asistentem, kdy máte stejné podmínky?
- 9) Co je pro tebe na táboře důležité.
- 10) Jaký má tábor pro tebe smysl?
- 11) Je něco, co by jsi chtěl(a) na táboře zažít, naučit se, poznat nebo třeba jen o něčem hovořit?

Rozhovor: Rodič

- 1) Jezdil váš syn na dětské tábory i jako dospělý?
- 2) Původní tábor se rozdělil na dětský a dospělácký – vnímáte to jako přínos?
- 3) Myslíte, že dokáže syn/dcera za týden rozlišit konkrétní přístup – zda se s ním jedná jako s dospělým nebo dítětem?
- 4) Zachytili jste doma po příjezdu Vašeho syna/dcery z dospěláckého tábora jiné jednání, chování, jiný zvyk nebo bylo něco, k čemu se v souvislosti s pobytem vracíte?
- 5) Myslíte si, že když má váš syn/dcera v diagnóze, že jeho rozumový vývoj se zastaví např. ve 12 roce dítěte, dokáže vnímat, zda s ním lidé jednají jinak nežli jako s dítětem?
- 6) Myslíte si, že jednáte se svým synem/dcerou jako s dospělým člověkem?
- 7) Pokud ano – je pro něj/ni jednání na dospělácké úrovni přínosem? Jaký?

Rozhovor: Asistent

- 1) Co vnímáš jako přínos pro účastníka být na dospěláckém táboře
- 2) Jedeš na tábor jako asistent, který tam 24 hodin denně pracuje s dospělými klienty se zdravotním postižením, má to pro tebe nějaký přínos?
- 3) Myslíš si, že svým přístupem máš možnost posunout účastníky tábora k uvědomění si jejich dospělosti?
- 4) Byly na táboře aktivity, kdy si se cítil(a) na stejné úrovni jako účastníci?
- 5) Pokud ano – které a jak si to vnímal(a)?
- 6) Změnil tábor tvůj postoj k lidem se zdravotním postižením?
- 7) Jiné poznatky, postřehy, klady, zápory.....

Příloha č.3: Ukázka práce s textem

33 jsou taky v tom, že neví do čeho dou. Oni nás neznají mi taky ne. Takže
34 chvíličku jsem měl takovou obavu, první moment, ježiš marja policajt,
35 který mě nezná se bude o mě starat já nevim co od něj čekat. V momentě
36 kdy jsme se seznámili, kdy jsme šli dát věci na pokoj, kdy bylo to první
37 seznámení bližší jsem věděl jo bude to supr, nebojím se toho bude to supr.“
38 Radku, když řeknu slovo Buková co si v tý chvíli nejvíc vybavíš? „Asi, že
39 tam máme možnost dělat country bály, protože country bál je možnost si
40 zatancovat zase na jiný úrovni než na dětský diskotéce. Taky procházku do
41 pivovaru, kdy jsme viděli tu výrobu toho piva, jak se to pivo tvoří.“ A když
42 bych zaplula do programu, jaká aktivita, zážitek, co normálně nemáš šanci
43 v normálním životě tady zažít. „Asi ty masky, dodneška tu masku máme,
44 já sem si ji nevezal domu, poprosil jsem Boženku, jestli si ji můžeme
45 vystavit na dílně. Do dneška ji máme na zdi u počítače na dílně.“ Byla
46 nějaká aktivita, chvílka během tábora, kdy si se cítil bez ohledu na to jaký
47 máš hendykep na stejný rovině s asistentem, kdy jste měli stejný podmínky?
48 „Když jsme bojovali s mečema se zavázanýma očima, nebo soutěže
49 v Bukovským čtyřboji. Co je pro tebe na táboře důležitý? Na táboře jsou
50 pro mě důležitý lidi, lidi jak z Arpidy tak externí asistenti, kdy fakt
51 poznáváme je a oni poznávají nás.“ Takže i atmosféra, kterou vytvářejí?
52 „Jo i atmosféra nejsou žádný bručouni.“ Má pro tebe tábor smysl? „Má,
53 protože se dostanu od rodiny a dostanu se nikam jinam. Já osobně si od
54 rodiny odpočinu.“ A kdybych odstříhla teď rodinu a řekla bych jaký má
55 pro tebe tábor smysl? „Má smysl v tom že, když neberu rodinu, že můžu
56 se dostat do her, můžu se dostat do situace kdy něco dělám jinýho, můžu
57 si vyzkoušet něco jinýho. Tydlety dospělácký hry mají pro mě smysl, že
58 může mě může dostat někam prostě do jiný situace a prostě mám trošku
59 na to jinej pohled na tu dospěláckou hru než na tu dětskou.“ A je něco, co
60 si z toho dospěláckého tábora přivezeš, buď jako otázku na nějaké
61 odpovědi nebo ti někdo na táboře otevře víc oči co by si třeba mohl dělat,
62 něco tě naučí v něčem tě motivuje a ty to pak děláš? „Ano, minule tam
63 s námi byly taky policajti a ty mě motivovaly k většímu cvičení.“ A
64 funguje to pořád dál? „Funguje to pořád dál. Já se sám nemotivuji k tomu,
65 že si řeknu teď si pudu zacvičit a budu cvičit tolik a tolik. Vždycky když
66 mám cvičení tak si vzpomenu na ty policajty jak říkali. Hele musíš fakt

Asistent

Radit u nás
dětely u a
dospělý u
tabulka

Pečítka

TRINOS
asistenti
+ čas tábora

Dospělácký
Pečítka

Radka
TRINOS Asistent
k učení tábora

Příloha č.3: Rozhovory

(pracovní verze)

ÚČASTNÍK 1 / VAŠEK

Vašku jezdil jsi na pobyty nebo tábory jako dospělý společně s dětmi? „Ano jezdil na každý tábor.“ *Pocítil jsi rozdíl mezi táborem dětským a dospěláckým? „No myslím si, že rozdíl mezi dětským a dospěláckým táborem je na tom, že dětský tábor je takovej, nevím, jak to popsat, ale ty děti jsou šťastný i ty dospěláci, ale řekl bych že v tom dospěláckým táboře je víc takový volnosti.“* *Dokážeš to popsat? „Cítil jsem se tu víc dospělej, třeba že si popovídáme.“* *Jak jsi vnímal přístup asistentů? „Asistenti jsou suproví, jinak byste tu práci dělat nemohli, a to není jenom vaše práce to je i váš dobrovolný čas co těm lidem obětujete. Jako já osobně vás chválím všechny.“* *Když řeknu slovo Buková, co si nejvíce vybavíš, na co rád vzpomínáš? „Na Jirku a na jeho Jawu 250 na to, že i když jsem na vozičku jsem mohl jet na tý motorce, vůbec na celej tábor já vždycky brečím, když odjíždím, to ti řeknu upřímně jo a taky když sem mohl sekat dříví.“* *Je nějaká chvílka, okamžik, hra, soutěž nebo aktivita, kde máš možnost být na stejné rovině s asistentem, kdy máte stejné podmínky? „Kdyby ten asistent byl stejně na tom jako já, tak bych se mu snažil být co nejvíc nápomocný.“* *Tak jsem to nemyslela, jestli jsi si uvědomil, byť chvílku, při soutěži nebo jinde, kdy by měl asistent stejné podmínky jako ty, třeba byl omezen nějakým hendikepem ve hře. „Aha, no tak třeba Bukovský čtyřboj, ten se mi líbí, asistenti si myslím, že to mají dobře natrénovaný, ale ne že by to asistenti nezvládli, ale je nám, je líto jim, nevím jak to říct, ale prostě cítí tu bezmoc co prožíváme. Vy to děláte s velkou láskou ty tábory, já to vím. Nepokonil jsem doufám nic, já jsem to prostě řek jen s upřímností a s plným srdcem.“* *Co je pro tebe na táboře důležité. „To je pro mě to že jsou všichni šťastný, já víc nic nepotřebuji, pro mě jste jako rodina, takže já jsem šťastný, když vy jste šťastný. Jaký má tábor pro tebe smysl? „No Že tam mám plno přátel, kterých si hodně vážím a že můžu poznávat noví přátele a taky mi to dává zkušenosti do života.“* *Je něco, co by jsi chtěl na táboře zažít? „To vím úplně přesně, projet se traktorem.“* *Je něco, co by jsi na táboře změnil? „Na táboře bych nic vůbec neměnil, jste prostě suproví, a i když mi bude 50 let a budu moct jezdit tak pojedu.“*

ÚČASTNÍK 2 / PAVLA

Jezdila jsi na tábor jako dospělá společně s dětmi? „Už jako dítě jsem jezdila na letní tábory. Bavilo mě To do doby, než když jsem potom již byla dospělá. To už se mi potom nechtělo chodit spát, když jsme měli večerku, prostě najednou jsem cítila, že je něco jinak.“ *Co myslíš tím jinak?* „Už mě nebavilo chodit spát, když jsme měli nastavenou večerku. Chtěla jsem být ještě s kamarády – asistenty venku a klábosit s nimi. Další změnou bylo, že už mě potom nebavily dětské hry. Po čase se mi naskytl nabídka jet na tábor pro dospělé, který pořádal Domeček v Trhových Svinech. No, a to jsem pocítila změny. Jezdili jsme na různé výlety, nikdo nám nenařizoval, kdy a v kolik máme jít spát. Tím chci říct, že to bylo úplně něco jé než ty dětské tábory. Dětské tábory to jsme měly pokaždé jiné téma. Byla nám určená večerka či budíček“. *Myslíš, že je rozdíl mezi dětským a dospěláckým táborem pouze v nastavení budíčku a večerky?* „To určitě ne“. *Nebo vnímáš i jiný rozdíl?* „O poledním klidu jsme na dětském táboře museli být v chatkách, kde jsme čekali n nástup. Na dospěláckým táboře můžeme být všichni spolu. A taky na dětském táboře mě měl na starosti vždycky někdo, kdo mě dobře znal.“ *Jak vnímáš tedy přístup externího asistenta (který nemá žádnou zkušenost).* „I když byli na táboře poprvé tak to zvládli dobře. A pro nás je to super zkušenost. Říci si o pomoc a hlavně, jak nám můžou pomoci.“ *Když řeknu slovo Buková, co si nejvíce vybavíš, na co rád(a) vzpomínáš.* „Vybaví se mi spaní pod širákem.“ *Byla na táboře aktivita kde jsi se mohla cítit na stejné rovině s asistentem?* „Bukovský čtyřboj.. právě u Bukovského čtyřboje jsem měla pocit, že jsme s asistentem na stejné rovině. Přesněji řečeno, máme stejné podmínky.“ *Je něco, co by si chtěla na táboře zažít?* „Ráda bych na táboře zažila stezku odvahy, či noční hru.“ *Proč zrovna noční hru?* „Dobrodružství v noci, měli bychom baterky a šli bychom někam.“ *Co je pro tebe na táboře důležité?* „Poznávat nové lidi, seznamovat se s nimi.“

ÚČASTNÍK 3 / ROMAN

Cítíš se jako dospělý? „Cítím a je pro mě důležitý, že se ty tábory pro dospělé se zavedly tady, protože tady nebyly v Arpidě, byly jenom dětský a když jsem jezdil na ty dětský tábory tak to bylo tak do dospěláckýho věku to bylo supr. V dospěláckým věku už jsem jakoby necítil takovou tu podporu toho dětskýho tábora.“ *V tý tvý dospělosti.* „V tý mí dospělosti.“ *Ty si říkal, že si jezdil na tábory už jako dospělý na ty dětský je to tak?* *Ano. Kdy by ala ta hranice tvého věku kdy jsi si uvědomil, že tam nepatříš? Uvědomil sis to nebo ti to někdo řekl?* „Né uvědomil jsem si to sám kolem 16-17 věku, kdy už jsem se

jakoby dostával do dospělosti do 18 věku tak jsem říkal a tady už je hranice, kdy já bych tady neměl bejt, to byly dětský hry, žejó, dětský hraní na kytaru tak jsem si říkal už dám prostor těm mladším a na dětskej tábor už nepojedu, už se mi tam prostě nechtělo ani.“ *Takže to byly ta zásada, kdy jsi cítil rozdíl mezi tím dětským a dospěláckým táborem.* „Ano, v 17 jsem si to začal uvědomovat.“ *Když se teď zaměřím na náš dospělácký tábor – je nějaké aktivita nebo prostor na táboře, nebo okamžik, kdy si uvědomuješ, že opravdu si dospělý, že opravdu tam patříš?* „Uvědomuji si to v tý chvíli, kdy prostě můžu si dát pivo, můžu pokecat s dospělejma lidma, což na dětským nemůžu.“ *Jak vnímáš, že na tábor jezdí externí asistenti? Jejich přístup k tobě?* „Já si myslím, že externí asistenti, k přístupem ke mně jsou supr, nikdy jsem neměl s asistentem problém. Je to i z mýho pohledu, je to zkouška nebo jako zkouška, kdy mám i jinýho člověka než tátu, babičku a kdy si můžu říct ano toho člověka můžu pověřit toule věcí tenhle mi s tím pomůže. Lepší je to pro mě takhle, než kdyby tam byl někdo, kdo by se styděl něco udělat, nebo kdo by měl strach nebo kdo by se bál.“ *Víš, že jsou to externí asistenti, kteří nemají vůbec žádnou zkušenost s vámi, vnímáš to jako přínos?* „Vnímám to jako přínos, protože vlastně oni si vyzkouší pracovat s postiženýma lidma a mají pak na to další a jiný pohled a můžou těm kolegům říct, hele já jsem měla tohohle na starosti a zvládly jsme to v pohodě. Tím mířím na Zbyňka a na Martina, kdy vlastně jsou to policajti a policajti by mohli říct hele já se toho bojím nejedu a oni to neřekli a zvládli to bravurně.“ *Takže když to shrnu je to přínosem pro ně a jaký je to přínos pro tebe pro vás?* „Účastníci jsou taky v tom, že neví, do čeho dou. Oni nás neznají my taky ne. Takže chvíličku jsem měl takovou obavu, první moment, ježiš marja policajt, který mě nezná se bude o mě starat já nevím co od něj čekat. V momentě, kdy jsme se seznámili, kdy jsme šli dát věci na pokoj, kdy bylo to první seznámení bližší jsem věděl jo bude to supr, nebojím se toho bude to supr.“ *Radku, když řeknu slovo Buková, co si v tý chvíli nejvíc vybavíš?* „Asi, že tam máme možnost dělat country bály, protože country bál je možnost si zatancovat zase na jiný úrovni než na dětský diskotéce. Taky procházku do pivovaru, kdy jsme viděli tu výrobu toho piva, jak se to pivo tvoří.“ *A když bych zaplula do programu, jaká aktivita, zážitek, co normálně nemáš šanci v normálním životě tady zažít.* „Asi ty masky, dodneška tu masku máme, já sem si ji nevzal domu, poprosil jsem Boženku, jestli si ji můžeme vystavit na dílně. Do dneška ji máme na zdi u počítače na dílně.“ *Byla nějaká aktivita, chvilka během tábora, kdy si se cítil bez ohledu na to, jaký máš hendykep na stejný rovině s asistentem, kdy jste měli stejný podmínky?* „Když jsme bojovali s mečema se zavázanýma očima, nebo

soutěže v Bukovském čtyřboji. Co je pro tebe na táboře důležitý? Na táboře jsou pro mě důležitý lidi, lidi jak z Arpidy tak externí asistenti, kdy fakt poznáváme je a oni poznávají nás.“ *Takže i atmosféra, kterou vytvářejí?* „Jo i atmosféra nejsou žádný bručouni.“ *Má pro tebe tábor smysl?* „Má, protože se dostanu od rodiny a dostanu se nikam jinam. Já osobně si od rodiny odpočinu.“ *A kdybych odstříhla teď rodinu a řekla bych jaký má pro tebe tábor smysl?* „Má smysl v tom že, když neberu rodinu, že můžu se dostat do her, můžu se dostat do situace kdy něco dělám jinýho, můžu si vyzkoušet něco jinýho. Tydlety dospělácký hry mají pro mě smysl, že může mě může dostat někam prostě do jiný situace a prostě mám trošku na to jinej pohled na tu dospěláckou hru než na tu dětskou.“ *A je něco, co si z toho dospěláckého tábora přivezeš, buď jako otázku na nějaké odpovědi nebo ti někdo na táboře otevře víc oči co by si třeba mohl dělat, něco tě naučí v něčem tě motivuje a ty to pak děláš?* „Ano, minule tam s námi byly taky policajti a ty mě motivovaly k většímu cvičení.“ *A funguje to pořád dál?* „Funguje to pořád dál. Já se sám nemotivuji k tomu, že si řeknu teď si puďu zacvičit a budu cvičit tolik a tolik. Vždycky když mám cvičení tak si vzpomenu na ty policajty jak říkali. Hele musíš fakt dřít, musíš makat, aby to bylo vidět.“ *Je něco, co by si chtěl na táboře zažít?* „Zažít já mám takovej sen proletět se ve vrtulníku, aby nám vysvětlili jak to funguje.“ *Ještě je něco, co by si reálně chtěl zažít naučit nebo vyzkoušet.* „Zažít ...dospěláckou párty. *Jak si představuješ dospěláckou párty.* Já vim, že máme country bál, ale dát si jednu skleničku šampaňa pustit si muziku a povídat si.“

ASISTENT 1 / ROMANA

Jaké byly tvé pocity před příjezdem na tábor, do přicházející reality, že budeš pracovat s postiženými lidmi, se kterými nemáš zkušenosti? „V první chvíli, když jsem byla oslovena, jsem byla nadšená, že mohu být prospěšná. Pak jsem začala mít strach, že nebudu schopná být užitečná a z toho, že mohu někomu svou neznalostí ublížit, protože jsem byla absolutně bez zkušeností.“ Co nebo, kdo Ti pomohl překonat strach? „Velkou roli v mém strachu a obavách sehrála osobnost vedoucí tábora a moje víra. Díky laskavému a přátelskému přístupu vedoucí tábora jsem pochopila, že v nadcházející realitě nebudu sama a že budeme fungovat jako tým. Absolutně jsem jí důvěřovala, protože jsem měla možnost ji poznat jako člověka v jiných setkáních. Z mé křesťanské víry jsem si vzala to, že ke všem lidem přistupuji s láskou, mírností a pochopením.“ Jedeš na tábor jako asistent, který tam 24 hodin denně pracuje s dospělými klienty s postižením,

byla to pro tebe jen práce nebo jsi to vnímala na základě programu a celkového společného přístupu i jako dovolenou? „V žádném případě jsem to nebrala jako práci, ale jako smysluplnou službu a pro mne velkoryse poskytnutou možností k osobnímu rozvoji.“ Co vnímáš jako přínos pro účastníka být na dospěláckém táboře? „Za výhodu dospěláckého tábora považuji kategorii dospělých na straně uživatelů i asistentů. Akci vnímám jako vzájemně obohacující pro obě strany. Představuji si, že účastníci mohou od asistentů díky celkové atmosféře získat reálnější pohled na život běžného dospělého (povinnosti, zacílení a motivaci něčeho dosáhnout, praktická samostatnost), díky přátelské atmosféře se stírají poziční rozdíly klient x asistent.“ Uvědomila jsi si něco z pozice asistenta? „Uvědomila jsem si, že pro mne byl největší přínos v psychické rovině. Reálně jsem si uvědomila, že člověk může být slušný a laskavý, ať už je v jakékoli životní situaci, osahala jsem si hranice tolerance, hranice mezi asertivitou a soucitem.“ Ovlivnil tě nějakým způsobem tábor i v běžném životě? „Ano, jinak hodnotím běžné události napří. V pracovním životě, mnohé už nepovažuji za kritické ani zásadní.“ Myslíš si, že svým přístupem máš možnost posunout účastníky tábora k uvědomění si jejich dospělosti? „Přestože mám malé zkušenosti, věřím, že postupnými kroky ano. Vycházím z prostého faktu, že i běžný dospělý se vyvíjí a posouvá a že všichni účastníci se z „nějakého“ dítěte posunuli do relativně samostatné bytosti.“ Jak to převést do reálné podoby? „Trpělivostí a cílenými podněty, je dobré věci často opakovat a hlavní je osobní příklad, který dle mého názoru funguje pouze po navázání vztahu a na bázi vzájemné důvěry.“ Povedlo se ti to s některými účastníky? „S některými účastníky se mi to dle mého soudu podařilo (Tobiáš – cestování po JČ, Petra – téma vztahu, Miruška – četba, zájem o literaturu).“ Byly na táboře aktivity, kdy si se cítil(a) na stejné úrovni jako účastníci? „Nepocit'ovala jsem jinou úroveň svoji nebo účastníků. Jejich handicap se časem rovnal mé občasné fyzické únavě. Naopak u některých aktivit jsem u sebe postrádala okamžitou bezprostřednost.“ Jak to myslíš? „Prostě jsem si potřebovala v hlavě odpracovat vypnutí neustálého analyzování a přemýšlení o situaci. Nebo například při jedné aktivitě jsem nebyla na stejné úrovni a potřebovala jsem být více spontánní bylo cvičení s maketami zbraní, protože obecně toto téma nemám ráda.“ Když to tedy shrnu byly aktivity, kdy si vnímala stejnou úroveň mezi tebou a účastníkem? „Ano, byly to aktivity (turnaj s velkým míčem, lov na medvěda, pěší výlet) tam jsem to cítila. Vnímala jsem to tak, že nás to všechny zajímá, baví, jsme spolu, máme nějaký cíl. Za mne šlo o pocit sounáležitosti s nějakou skupinou, součást něčeho, vzájemné sdílení

a prožívání.“ Změnil tábor tvůj postoj k lidem se zdravotním postižením? „Změnil naprosto. Nejsou to lidé, kteří potřebují naši lítost. Uvědomila jsem si, že potřebují pomoc a specifické podmínky, tak jako každý. V mnohém mě posilovali svým přístupem, ať byl vědomý či ne.“ Co na Tebe nejvíce působilo? „Jak vyjadřují své emoce a jejich trpělivost se mnou například, když jsem neovládla správně vozík a cukla s nimi. Taky jsem nečekala, že mne každé ráno pozdraví a uvolní cestu v úzké uličce. V běžné hromadné dopravě ani v institucích se tak běžná slušnost normálně neděje.“ Je něco, co by si k táboru chtěla dodat? „Určitě, ráda bych řekla, že jsem přesvědčena, že akce tohoto typu jsou nutné a přínosné pro celou občanskou společnost. Jde asi o to, že handicap nás všechny zpomalí a ztíží cokoli v životě. Ve zpomalení lze více věci domýšlet a lze hledat dobrá ne rychlá řešení. Pokud se takto zpomalíme a začneme přemýšlet, musí to nutně vést k většímu chápání a následně toleranci k jinakosti. Handicap je viditelným požadavkem, na který musíme reagovat, běžné vyprávění o toleranci k jinakosti je stále jen vyprávění. Díky této zkušenosti jde tedy o vybudování nějakého hodnotového systému, který se projeví velmi rychle v praktickém životě.“ Jak se to projevilo u Tebe? „Odezva v mé práci od manažerů na neplacené volno na tuto akci byla a dosud je, že nerozumí, proč se akce účastním, když firma přispívá na dobročinné programy. Zatím se mi ani nepodařilo vysvětlit, že osobní zkušenost ne peníze je mnohem cennější. Mrzí mne, že nejsem zcela schopná takové akce propagovat účinněji.“ Ještě je něco o čem by si se chtěla zmínit?“ Vzhledem k možnostem uživatelů oceňuji na akci dostatečný prostor k individuálním diskuzím „one to one“ o jejich možnostech a životě. U mnohých by bylo třeba tuto diskuzi vést současně i s jejich opatrovateli (rodiči) tak, aby je mohli podporovat i mimo akci. Z tohoto pohledu je akce jednorázovou snahou, pokud není jednou z mnoha dalších, kterých se mají uživatelé možnost účastnit. Možná by se dalo s výstupy z akce pracovat i po zbytek roku.“

ASISTENT 2 / ZBYNĚK

Pracoval jsi někdy jako asistent? „Ne, nikdy vůbec jsem netušil, co ta práce obnáší. Přihlásil jsem se společně s kolegou, který byl na tom stejně. Přemluvil jsem ho a ujistil, že to spolu zvládneme i přes to, že jsem netušil, co nás čeká. Věřil jsem, že nám bude vše vysvětleno a při potíží nám někdo pomůže.“ *Měl si strach, nebo obavy z účastníků?* „Pocity byly rozpolcené, kdy na jednu stranu někomu pomůžeš a na druhou stranu člověk nevěděl, co od toho očekávat, zda to nebude náročné, a to po psychické

stránce. No a když jsem se se všemi seznámil, poznal jsem, že jsou všichni pozitivně naladěni a hned mi bylo jasné, že po dobu tábora bude vládnout dobrá nálada. A taky tomu tak bylo.“ *Bral si to jako práci?* „Tábor byl aktivní dovolená a nikoliv práce, resp. jsem to vnímal, spíš jako dobře strávený čas s přáteli.“ *Co vnímáš jako přínos pro účastníka být na dospěláckém táboře?* „Odreagování se od každodenního stereotypu...vstříc novým zážitkům, zažít a naučit se na táboře novým věcem...viz kování, batika...atd, zažít legraci... koupání, výlety, poznat nové kamarády a to jak v podobě nových účastníků, tak asistentů.“ *Odnášíš si z tábora nějakou zkušenost?* „Největší je péče o účastníka, když při koupání je každá ruka dobrá. Taky bylo skvělé poznat jakým způsobem se dokážou táborníci bavit.“ *Myslíš, že svým přístupem mají možnost účastníci si uvědomit vlastní dospělost?* „První je co si myslím, že jsou všichni dospělí, navíc přístup někoho jiného s kým nejsou účastníci celý rok může být přínosem a i pro ně jistým pozorováním, jak se dají některé věci řešit a snaží se být více samostatný, když jim dá asistent dostatek prostoru.“ *Byla na táboře nějaká aktivita, kde si se cítil na stejné úrovni s účastníkem?* „Vzájemné krmení – asistent - účastník, závody kolem kuželů, zpívání v kostýmech, hádání řemesla a jedna z aktivit byla velmi zajímavá, jednalo se o proběhnutí dráhy se zavázanýma očima. Měl jsem zavázané oči a musel jsem se plně spolehnout na to, že mě účastník dovede do cíle. Tam jsem pochopil, že je to stejné jako když se účastníci spoléhají na nás, že se o ně dobře postaráme. Prostě jsme na tom v tu chvíli úplně stejně.“ *Změnil se Tvůj názor k lidem se zdravotním postižením?* „Ano. Před tímto jsem je litoval a myslel si, jak jsou na tom špatně. Přistupoval jsem k nim s lítostí, a to vzhledem k jejich postižení. Jsem si říkal, že díky svému postižení nemají žádný život. Díky táboru jsem zjistil, že nejsou nešťastný. Jsou rádi za to, co dělají a umějí se více radovat ze života a z věcí, které dělají, než někteří lidé bez zdravotního postižení. Určitě jsou to lidé, kteří jsou přátelský a velmi vnímavý...citlivý dokáží myslet na věci jako my všichni, navíc neřeší zbytečnosti! A jak tábor změnil můj postoj nebo vnímání osob s postižením, tak změnil "obohatit" i mé vnímání na můj vlastní život. Více si člověk nyní váží a vnímá pěkné věci každodenního života a tolik se již člověk netrápí kvůli některým maličkostem.“ *Měl si na táboře z něčeho dobrý pocit?* „Jo, povedlo se mi motivovat Radka, aby začal na táboře posilovat. Mluvíme spolu po feisu a stále cvičí, tak mám z toho radost.

ASISTENT 3 / MARKÉTA

Jaké byly tvé pocity před příjezdem na tábor, do přicházející reality, že budeš pracovat s postiženými lidmi, se kterými nemáš zkušenosti? „Můj hlavní pocit byl strach. Strach, že nezvládnou asistenci, že nebudu vědět co a jak udělat, že nebudu schopná komunikovat s člověkem s postižením na jeho úrovni, tak aby mi rozuměl, že mu třeba svojí neobratností či neznalostí ublížím... Prostě jeden veliký STRACH.“ Jedeš na tábor jako asistent, který tam 24 hodin denně pracuje s dospělými klienty se zdravotním postižením, byla to pro tebe jen práce nebo jsi to vnímala na základě programu a celkového společného přístupu i jako dovolenou? „Hlavně a především jsem netušila, co a jak se bude dít, jak vše bude probíhat. Ačkoliv jsem znala program předem, který vypadal lákavě a pohodově, neměla jsem absolutně žádnou představu o samotném dění na táboře. Takže jsem to brala hlavně jako pobyt sice v rámci vlastní čerpané dovolené, který pro mě bude hodně zodpovědnou prací v asistenční službě klientovi. Tento názor zpětně neměním, nicméně hodně upravím ve smyslu, že to byla neskutečná "jízda" plná zábavy, smíchu, radosti ze života jako takového, nápadů, bláznění, nových věcí... a to pro všechny lidičky bez rozdílu!!!“ Co vnímáš jako přínos pro účastníka být na dospěláckém táboře? „Určitě nejvíc to, že měli šanci být bráni na takovém táboře jako rovnocenní partneři všech dospělých. Protože leckdy my "zdraví" nahlížíme na lidi s hendikepem jako na někoho, na koho je třeba pomalu mluvit, vše vysvětlovat do detailu, téměř žvatlat jak na malé dítě. Mnohdy nerozlišujeme mezi tím, co oni sami umí, zvládnou, chápou... I já si na to musela zvykat, a hlavně mě k tomu vedli asistenti z Arpidy, kteří táborníky dobře znali. Proto když jsem chtěla někomu krájet jídlo na talíři, upozornili mě, že tuto činnost klient umí sám, nebo s malou dopomocí a já bych ho měla vést a motivovat v tom, aby tyto základní věci dělal sám. Toto uvádím jen jako příklad, ale týkalo se to i mnoha věcí jiných. A bylo možné vidět na tábornících, s jakou vervou chtějí opravdu vše jako dospělák zvládat a řešit sami.“ Myslíš si, že svým přístupem máš možnost posunout účastníky tábora k uvědomění si jejich dospělosti? „Nevím, nedokážu takto "oceníť" sebe sama. Rozhodně jsem se o to snažila. Snažila jsem se brát je jako sobě rovné, řešit s nimi věci na stejné rovině jako se zdravým dospělým jedincem, dávat jim možnost rozhodnout si věci sám. A i když jejich snaha vedla k nezdaru v konání, podpořit je, že tak to v životě chodí, že v tom nejsou sami, že ani jiným dospělým lidem se vše nedaří hned a neumí všechno...“ Byly na táboře aktivity, kdy si se cítil(a) na stejné úrovni jako účastníci? „Rozhodně – ať to byly různé soutěže, kdy jsme byly znevýhodněny nasazením "brýlí"

z roliček od toaletního papíru, kdy každé oko koukalo do strany a nebylo možné na zemi najít míč, do kterého jsme měli kopnout, nebo situace jako koupání v bazénu před velkým horkem, kdy klienti se koupali ve velkém bazénu a asistenti se čvachtali jak malé děti v dětském bazénku o hloubce cca 40cm.“ Pokud ano – které a jak si to vnímala? „Viz výše – například koupání vnímali táborníci možná dospěleji a naopak asistenti infantilněji. U upravených soutěží pro zdravé a pro handicapované to zase vyrovnávalo naše handicapy a dorovnávalo naše možnosti a schopnosti.“ Změnil tábor tvůj postoj k lidem se zdravotním postižením? „Chtěla bych napsat NE, ale nebyla by to pravda. Ač se považuju za člověka silně empatického, vnímavého k okolí, sociálního, tak tábor mě v mnohém velmi posunul. Ne vždy je nutné pomáhat tam, kde lidé svojí situaci zvládají a umí si s ní poradit – protože, může taková pomoc člověka zaskočit a není mu příjemná. Je nutné vždy vnímat jeho potřeby a tyto věci s ním řešit na společné úrovni tak, aby nebyl v roli méněhodnotného jedince, ale člověka na stejné úrovni se mnou. A další věcí je, že jsem se zbavila svého vnitřního strachu s lidmi s handicapem jednat – vždy, jsem jim byla ochotna, jakkoliv pomoci, ale bála jsem se je oslovit a pomoc nabídnout. Tohle považuju za zásadní posun v tom, že jsem tento vnitřní strach ztratila.“ Jiné poznatky, postřehy, klady, zápory? „Tábor s dospělými s handicapem považuju pro sebe za jednoznačný přínos do mého života. Tábor mi umožnil poznat nejen lidi s handicapem zblízka, ale hlavně sama sebe. A navíc mnoho skvělých osob asistentů jak profesionálů z Arpidy tak nás "amatérů" odjinud. Co bylo velmi zvláštní, bylo to, že jsem měla z tábora pocit jednoho uceleného malého světa na této planetě. Světa, kde si jsou všichni rovni, a to nejen ve smyslu zdravotním, ale i ekonomickém, postavení v zaměstnání, fyzickém vzezření... Prostě jeden svět sobě rovných a vzájemně si pomáhajících lidí, kde mi bylo neuvěřitelně dobře a cítila jsem se neskutečně SVOBODNĚ, bez absolutní vnější přetvářky jsem to byla prostě já, Markéta Nováková.“

RODIČ 1 / syn PAVEL

Jezdil Váš syn na dětské tábory jako dospělý? „Ne, jen pobyty rodiče s dětmi.“ A tam byli účastníci i děti nebo jen dospělí? „Vlastně i děti, byly jme různé věkové kategorie, ale pravda, že převážně víc dětí.“ Původní tábor se rozdělil na dětský a dospělácký – vnímáte to jako přínos? „Je to velkým přínosem. Když nebyl, jezdili jsme na putovní tábor od Trhových Svinů. Tam jsou taky jako dospělí, vyrazíme každý den na

výlet, zajdeme do hospody dají si pivo, děvčata vínečko. Večer se vždy domluvíme, kam pojedeme další den.“ Vy tam jezdíte jako rodič nebo jako asistent? Asistent, ale letos to vypadá špatně, již nemůžeme sehnat asistenty, takže tábor nebude.“ Dospělost na tomto táboře vnímáte tedy na základě, že se společně domluvíte na tom, že každý den někam půjdete a zajdete do hospůdky. „No, když o tom mluvíte tak tam nic jiného na základě dospělosti nedělají. Mají třeba diskotéku, nebo když chtějí, tak si zahrajeme hru. Takže program s nějakým cílem tam jako takový neděláte) „Ne.“ Myslíte si, že dokáže syn za týden rozlišit konkrétní přístup – zda se s ním jedná jako s dospělým nebo dítětem? „Je, je, on to 100 % pozná hned první den, pak třeba ani nechce některé věci ani dělat. Syn mi v určitém období dospělosti řekl, že tam již mezi ty děti nepojede, co se týče třeba těch pobytů rodiče s dětmi, a tak jsme přestali jezdit. Program se samozřejmě přizpůsoboval těm malým dětem. Ono se jim to chvíli líbí, že tam něco dělají, ale pak je to přestane bavit. A i když jsou mentálně na úrovni těch dětí tak potřebují něco jiného. Náplň jinou, přeci jen potřebují si třeba jen popovídat, zazpívat si, dojít si na to pivo, zahrát si něco, ale již na jiné úrovni z jiným přístupem. Aby byl program pro ně daný. Prostě mají svůj svět. Myslíte svět dospělých. „Vlastně ano.“ Zachytila jste doma po příjezdu vašeho syna z dospěláckého tábora jiné jednání, chování, jiný zvyk nebo novou dovednost? Syn byl nadšený tím spaním venku jak by povyrosl. Nebo vezměte třeba to, že ty malé děti museli na táborech do té malý postýlky koulit, honit je honem rychle spát, je režim a tady najednou volnost. Jednali jste s nimi tak, že nemusí v danou hodinu spát, pouštěli jim třeba k tomu kino venku a mohli u toho ležet. O tom mi syn povídal, z vyprávění vím, že mu tam bylo dobře. Prostě to je něco jiného než co mi jim můžeme i jako rodiče poskytnout. Mluvil o vztazích, kdo jak se choval a koho kdo má rád. A to je hrozně fajn, když mluvil o kamarádech a jak si povídali v pánském klubu s policajtama. Myslíte si, že když má váš syn v diagnóze, že jeho rozumový vývoj se zastaví např. ve 12 roce dítěte, dokáže vnímat, zda s ním lidé jednájí jinak nežli jako s dítětem? „Takový přístup se vůbec nedá brát. On potřebuje pořád nové věci, a i když mu je dle diagnózy 8 let pořád se posunuje dopředu. A kolikrát ti vám pojme takový věci, který nás s manželem odzbrojí, podíváme se na sebe a říkáme si, že to není možný, že tohle vnímá. Hodně věcí si pamatuje a kolikrát to řekne až po určitý době, nebo když mu to nějaká situace připomene. Najednou se dozvíte věci, o kterých jsme ani netušili, že jste na táboře dělali. On to neumí říct co bylo a hned to na vás vychrlit až si třeba sedneme ke kafi a najednou mu to prostě cvakne a začne povídat a my jenom s manželem koukáme.“ Takže by se neměl rodič držet

diagnózy, ale trvat na jeho dospělosti a podporovat ji v něm. Ano, protože potřebuje to, aby se s ním nezacházelo jako s malým, i když pro nás rodiče to je strašně těžký. A myslíte, že se svým synem jednáte jako s dospělým člověkem? „Když se mě teď na to ptáte tak si vlastně uvědomuji, že mě na to přivedl druhý syn, mladší brácha. Abych se na syna koukala jinýma očima. On mi vlastně říkal „mami vždyť s ním furt zacházíš jak s miminem, vždyť je už dospělej.“ My jsme asi taky byli takoví, co se pořád báli a museli ho opečovávat. A teď je to tedy jiný? „Ano, bojíme se sice pořád, ale snažíme se k synovi přistupovat jako k dospělému.“ A čeho se bojíte? „Bojíme se budoucnosti a vlastně jsme ho taky kvůli tomu pořád brali jako dítě, snažíte se to oddalovat. Co se snažíte oddalovat. „To že stárne, my taky a nevíme co bude. Je to dobře, že jsou tyto tábory, chybělo to tady.“

RODIČ 2 / dcera VERONIKA

Jezdila Veronika na dětské tábory nebo na pobyty přímo s vámi jako dospělá?
„Na pobyty rodiče s dětmi a každý z pobytů měl určité kouzlo, i když jsme jezdili s nimi, protože jsme se všichni na sebe moc těšili. Bylo to provázaný a moc přima. Užili jsme si moc legrace, a i rodiče byly nadšený. Nevýhodou bylo určitě pro realizační tým, že jsme mluvili do programu, ale výhodu bylo, že se nemuseli shánět asistenti a veškerou tu péči léky a vychytávky to si hlídal rodič sám.“ *Veronika byla s námi na táboře pro dospělé, vidíte v tom nějaký rozdíl?* „Tábor pro dospělé? Ty přerostlý děti ty mladí dospěláci si rádi užijí té svobody bez rodičů a cítí se v ten moment důležitější, to jsem na Verunce viděla, že byla nadšená.“ *A myslíte, že když jede bez svého rodiče a na táboře se s ní jedná jako s dospělou dívkou, že to má při ní nějaký přínos?* „Poznala jsem, že určitě ano. Když se vrátila z tábora mnoho věcí vždycky opakovala, že nemá takhle dělat. Za to, za co jste ji chválili tak s tím se vyťahovala, krásně sama jedla, a říkala „pochválila paní z dlouhýma vlasama Petra“. Určitě to má přínos ten, že ty děti, tedy ty dospělácci se víc snaží to, o čem to je něco zdokonalit, a hlavně když jsou pochváleni od vás dospěláků před tím kolektivem tak to má vlastně mnohem větší váhu, než když to řekne nějaký rodič.... určitě, samostatnost a jsou prostě důležití v dobrým slova smyslu, přijdou si, že už jsou velký a z toho se odvíjí, že si vlastně třeba troufnou na to, že nabídnou svoji pomoc druhým. Doteďka se to neřešilo a běží to v nějakých kolejí že jo, viz já proč by měla Verunka, proč by jsme ji měli mňoukat, děláme, děláme to proto, aby nám s toho nešplouchlo, když to furt opakuje do zblbnutí, ale když přijela s tábora tak to tak často

neříkala, protože ji nato nikdo neskákal v uvozovkách a vždycky jste jí odpověděli, že teda takhle už ne, že je velká holka a našli něco jiného co bylo mnohem zajímavější.“ *Myslíte si, že dokáže Veronice za týden rozlišit konkrétní přístup – zda se s ní jedná jako s dospělým nebo dítětem?* „Určitě rozumově cítí to tak, že se s nimi jedná jako s dospělými jako z rovnocennými partnery, myslím vlastně vás, s těmi důležitými dospěláky, co to vlastně všechno vymejšlej a organizují a určitě to má ten přínos, že si přijdou stejně důležitý jako vy v mezích svých možností a snaží se tak vlastně jako jednat, jak sem říkala třeba se i budou častěji ptát, jestli chcete s něčím pomoci a takže určitě ano. To Verunka speciálně je schopna pochopit a vnímat, že sní tak jednáte a má to trvalejší charakter chvíli ji to vydrží i když teda tábor je krátký a potom, když se vrátí do toho koloběhu a do těch našich nacvičených, bohužel pro mě pohodlných, abych se nezbláznila stereotypů, který ji vlastně, ale neposouvají já si to tím ulehčuju, ale tím vlastně ji nechávám stagnovat to si teď uvědomuju.“ *“Myslíte si, že když má váš dcera v diagnóze, že jeho rozumový vývoj se zastaví např. ve 12 roce dítěte, dokáže vnímat, zda s ním lidé jednají jinak nežli jako s dítětem?”* „Každý z těch lidiček je někde jinde a každý je tak univerzální. Důležitý je mít na to buňky, mít na to cit., abyste vždycky toho člověka dokázali vnímat komplexně, ale každý ho vlastně speciálně a trošku zvlášť a umět s ním pracovat. To je vlastně k nezaplacení, když takovýhle lidi potom jsou vedle takových lidiček.“ *Myslíte tedy, že to má přínos přistupovat k němu jako dospělému člověku?* „Pokud se to přizpůsobí to dospělácký zacházení i tomu 8letému tak to přínos má. Ale pokud je to trošku branný třeba ve skupině že na to nebudete mít prostor budete mít málo asistentů a bude převažovat rozumová linka třeba 14 let tak ten 8 letý se trošku může stát, že se nebude cejtit a bude vám z toho utíkat, nebude spolupracovat bude třeba eventuelně vyrušovat a to dělá Veronika, kdy chce nějakým způsobem získat tu a energii toho člověka a vědět o tom, že ji vnímá tak proto chodí mňoukni, štěkni a vymejší různý nesmysly, protože se jí hrozně líbí v ten moment „ano dokázalo jsem to teď si mě všímá“. Určitě to přínos má, určitě ten člověk to dokáže ocenit, ale když je mu to dobře podáno v mezích jeho možností tak aby to strávil a vstřepal, aby s toho prostě nezůstával občas vyděšenější a zaraženější, že vlastně tomu nerozumí že nestačí těm ostatním.“

RODIČ 3 / syn Karel

Ježdil váš syn na dětské tábory i jako dospělý? „Karel jezdí na tábory dlouhou řadu let. Kupř. na Bukovou – tento původně dětský tábor (s rodiči) se postupně - tak jak šel čas a děti stárly – měnil na tábor „smíšený“ – čili i s velkými - dospělými dětmi. Dále řadu let jezdí na tábory pořádané ČCE (církvi evangelickou) do Bělče nad Orlicí. Zde se jedná o tábory tzv. rodinného typu, tzn. Jezdí i rodiče i se svými postiženými i zdravými dětmi. Přičemž těmto „dětem“ může být třeba i 50 let. Část dne jsou ovšem od svých rodičů odděleni a užívají si program v samostatné skupině. ČCE pořádá i integrovaný tábor pro děti (i dospělé děti), kde ke zdravým je integrován postižený jedinec. Tam jsem si Karla dát netroufla, potíže s noční inkontinencí.“ *Původní tábor se rozdělil na dětský a dospělácký – vnímáte to jako přínos?* „Rozdělení na dětský a dospělácký tábor vnímám jako jednoznačný přínos.“ *Myslíte, že dokáže syn/dcera za týden rozlišit konkrétní přístup – zda se s ním jedná jako s dospělým nebo dítětem?* „Karel při svém mentálním postižení nerozliší resp. nechápe rozdíly v chování jako k dítěti a jako k dospělému. Rozlišuje ale velmi dobře, zda se s ním jedná s respektem k jeho osobnosti, s úctou, na druhé straně vnímá infantilní přístup (šišlání, zdobněliny atp) a výsměch. Tedy vnímá rovnocenný – partnerský přístup, tedy přístup – vztah takový, jaký by měli mít dospělí lidé. (Mentální úroveň Karla – finální dosažená je dle odhadů 2-3 roky, výjimečně v některých oblastech i více let, nerovnoměrná. Mýlí tím, že není tolik fyzicky postižen, takže se od něj čeká daleko vyšší mentální úroveň).“ *Zachytili jste doma po příjezdu Vašeho syna/dcery z dospěláckého tábora jiné jednání, chování, jiný zvyk nebo bylo něco, k čemu se v souvislosti s pobytem vracejí?* „Po příjezdu z dospěláckého tábora Arpidy, jsem zachytila především jeho velmi dobrou rozjásanou náladu, byl velmi hovorný, tak jak to bývá, když se vrací z prostředí, které mu vyhovovalo a velmi se mu líbilo. K zážitkům z tábora se vrací po celý rok (zážitky – muzika, hry ..) Trochu je to možná i tím, že kromě jiného trpí echolálií, takže všechno opakuje několikrát. Dobrá zpráva ale je, že opakuje to, co se mu líbí. Na druhou stranu však musím zmínit, že přijel obohacen o některá „slova“, která běžně doma nepoužíváme a takové ve slušné společnosti nezaznávají... to ho tam obohatili kamarádi.“ *Myslíte si, že jednáte se svým synem jako s dospělým člověkem?* „Jednání s Karlem – těžká definice – jednáť totiž s dětmi (tzn. se skutečnými dětmi dle věku) spíše jako s dospělými, tzn. S respektem k osobnosti, vždy trochu s přesahem do vyššího mentálního věku. Ano, snažím se s Karlem jednat spíše jako s dospělým, ne vždy však to vzhledem k jeho mentálnímu věku jde, někdy musím jednat

jako s dítětem, aby vše pochopil. „*Pokud ano, bylo to pro Vás těžké si uvědomit, že vaše dítě je dospělý člověk a potřebuje jiný přístup?* „Jak syn roste, mění se přirozeně i můj přístup k němu. Takže neexistoval ani žádný předěl teď je ještě dítě a teď už dospělý. Samozřejmě je nyní můj přístup jiný, než když byl dítě (malý). V mém osobním případě mi dost pomohlo, že má dvě starší sestry, vždy jsem se k němu snažila chovat tak jako k nim, pokud to šlo, což ho dost táhlo ve vývoji dopředu.“ *Jak vnímáte fakt, že se o Vašeho syna/dceru stará cizí člověk bez jakékoliv zkušenosti?* „Fakt, že se o Karla stará člověk bez jakékoli zkušenosti by mne dost zneklidňoval, kdybych nevěřila, že tento člověk byl předem poučen, prošel školením ze strany organizátorů tábora a v neposlední řadě je to jedinec empatický, s citem k postiženým lidem. Jinak by tam přece nejel? Vzhledem ke Karlovo kombinovanému postižení by měl tento člověk mít v záloze plán pro krizové situace, které mohou nastat, což doufám má. Myslím, že tento člověk se někdy může postarat o Kryštofa lépe, nežli člověk s letitými zkušenostmi i se vzděláním v příslušném oboru, který by byl obětí rutiny, zajetých schematů, a víry v sebe sama.“ *Je pro něj jednání na dospělácké úrovni přínosem? Jaký?* „Karel si cení dospělácké jednání – na rovnocenné úrovni „

ABSTRAKT

COUFALOVÁ, P. *Volnočasová pedagogika v Centru Arpida se zaměřením na dospělé osoby s kombinovaným postižením*. České Budějovice 2020. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce MgA. Stanislav Suda, Ph.D.

Klíčová slova: dospělost, zdravotní postižení, kombinované postižení, volný čas, tábor pro dospělé, externí asistent, rodič

Tato práce se zabývá tématem, zda může dojít na základě vícedenního tábora pro dospělé osoby s kombinovaným postižením, k posunu v uvědomění si jejich vlastní dospělosti. Zda je možné, aby tento proces ovlivnili externí asistenti a případně mohlo dojít ke vzájemnému přínosu. Teoretická část práce je věnována pojmu pedagogika volného času, vymezuje zdravotní postižení, představuje dospělé osoby se zdravotním postižením, Centrum Arpida a organizaci letního tábora pro osoby s kombinovaným postižením. Praktická část je tvořena kvalitativním výzkumem, kdy jsou zhodnocovány získaná data, která vznikla na základě rozhovorů s vybranými respondenty.

ABSTRACT

The Leisure Time Pedagogy focused on adults with multiple disability at the Arpida centre.

Key words: adulthood, health disability, combined disability, leisure time, summer camp for adults, external assistant, parent

The topic of this work is whether adults with combined disability can shift in awareness of their adulthood while taking part in a summer camp. I focus on possibility that this process can be influenced by external assistants and alternatively they can take mutual benefit.

The theoretical part of the work is focused on a concept of leisure pedagogy, it defines health disability, presents disabled adults, the centre Arpida and organization of a summer camp for people with combined disability. The practical part is made of qualitative research which evaluates the data that we obtained from interviews with chosen respondents.